

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

Издави половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву ва Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

КРАТКИ ИЗВОД ИЗ ОСНОВНОГ БОГОСЛОВЉА

Арх. Августина

ДРАГОМ ИЛИ ДРАГОВИЋ

BIBLIOTHECA (в.к.)

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Старозавјетно учење о наравственом животу човјека. Достојанство човјечије личности по законима Мојсеовим и превасходство Мојсеових грађанских закона пред другим старим законодавствима.

Изузетно од свију религија старине, једино старозавјетна јудејска религија сматрала је човјека као биће духовно-наравствено и узвишено по својој природи над свијема створовима физичког свијета. Човјек, по учењу старозавјетне религије, јест особит прстен у ланцу земаљскијех створова, помоћу којег се ствар везује са својим Створитељем. Он је једино духовно-наравствено биће на земљи, које је одарено разумом и слободом, а то су својства, која су супротна материји. Према оваквом високом појму о човјеку, старозавјетна религија истичала је и тако исто висока правила живота, у основу којих се је налазило животна начело — љубав к Богу и к ближњему (Второзак. 6, 5. Лев. 19, 18). Ове двије основне заповиједи закона Божијега развијене су подробније у познатијема заповијестима синајскога законодавства (Исх. 20, 1—16). Још се јасније истиче љубав к ближњима у многобројним правилима старозавјетног закона, у којима се претписује: поштовање према

старијима, старање о удовицама и сиротама, снисхођење према дужницима, саучешће према несретнима, великодушност према непријатељима и т. д. (Лев. XIX, 17—18; Исх. XXIII, 4—5).

Поред свега овога старозавјетна наравственост није садржала у себи потпун исказ наравствене идеје у свему њеном обиму. Старозавјетни наравствени претписи односили су се готово искључиво на Јевреје, и њихов међусобни однос, а о ино-вјерцима ту се говори узгредно и врло ријетко. Оваква појава у старозавјетном законодавству објашњава се тијем, што је требало правила љубави и наравствености утврдити најприје у једноме народу, па тек онда претписивати правила о свеопштој љубави човјека к човјеку и о свеопштем братству и једнакости.

Што се тиче грађанских закона, они имају теократски карактер, јер је њихова основна мисао, да је Бог цар Израиљев. Према високом појму о Богу и високом појму о човјеку, законодавство старозавјетно има дубоки религиозно-наравствени основ, чим се и одликује од других законодавстава старине, као н. пр. Ликургова, Помпилијева и других, у којима се исказује тежња за достигнућем спољашње државне величине, а човјек се сматра као оруђе у рукама државе, које служи за достигнуће државних сврха, а само у себи нема готово никакве цијене, (као друштво *ζῷον* *βιολογικόν*). Међу тијем, цијело старозавјетно законодавство *CRNOJEVIĆ* мишљу, да је човјек разумно-наравствени створ и тежи не само к томе, да поправи и уреди спољашњи живот човјеков, него и да његову вољу упути, да се у свему управља по светој вољи Божијој и по божанственим законима. „Будите свети као што је свет Господ.“ Према овоме грађанско законодавство Мојсеово није ништа друго, до примјена вишеречених правила о љубави према Богу и ближњему на поједине случајеве приватног живота. Незнабошки свијет није ништа ни знавао, ни говорио о љубави према Богу, — они су само наређивали, да се приносе жртве, као неки данак боговима, да би их задобили, да им каква зла не учине. И ако је пак незнабоштво знало за љубав према ближњему, то је било врло мало, те се и у томе закон Мојсеов у велико разликује од закона незнабошких. У законима Мојсеовим подједнако се штити живот, здравље, сваки дио тијела, имање, домаћи живот, грађанска права, те се наређује, да се даје живот за живот, око за око, зуб за зуб, нога за ногу, рука за руку, рана за рану и т. д. (Исх. 21, 14—36; Лев. 24, 17—22; Второзак. 19, 11—21 и др.). У незнабоштву пак личност човјекова цијенила се је не сама по себи, но

по спољашњим условима његова живота, као н. пр.: по народности, полу, узрасту, знатности поријекла, богаству или сиромаштини и т. д. Па ни такви умови као што су били Платон и Аристотело нијесу се могли узвисити до мисли о наравственој једнакости свију људи, а да не помињемо Индију, ње су жене морале бити живе погребене с умрлим мужевима, — Шпарту, ње су слабу дјецу бацали у јаму и т. д.

Мојсије пак гледа на фамилију као на чисто-наравствени савез, и чланови тога савеза морају бити везани међу собом узајамним унутрашњим расположењем. У име тога строго се казни свако невјерство, нарочито са стране женске, и сматра се као оскврњење земље народа Божијега. Дјеца се морају покоравати родитељима, али родитељи немају права, да их лишавају живота, као што је то било код других народа. У погледу друштвеном Мојсије допушта ропство, али само у толико, у колико је оно било дубоко укоријењено у ондашњи друштвени живот. Због овога у његовијем законима иде се на то, да мало по мало нестане те ненормалне појаве, и заиста ми видимо, да се ропство сасвијем искоријенило код Јевреја при крају њихове старе историје. Силом Овдашњи Мојсије био је установио закон, да се робови ослободу од извјесне рокове и при разним случајевима у животу. У овом смислу Јевреја више је био налик на надничара, него на роба у незнабошском смислу (Лев. XXV. и др.).

Општи поглед на значај Старозавјетне религије и њен однос према хришћанству.

Поред свега тога што Старозавјетна религија превасходи све друге религије старине, она је била само припрема за откривење, које се садржи у хришћанству. Новозавјетна и Старозавјетна религија представљају нам развој једног истог божанственог плана за спасење човјечанства и с тога оне чине једну цјелину, али се опет разликују по потпуности и савршенству. Божанствено откривење, налазећи се у свези с различитијем моментима развића рода човјечанског, није могло бити дато од једанпут потпуно и довршено. Таквим начином религија Старозавјетна чини као неку епоху припремања у историји старања Божијег о спасењу човјековом.

Она је одређена била понајприје за народ Израилски, с тога су многе законске и обредне одредбе примијењене само на Јудеје или земљу јудејску. Па и учење ове религије — како догматичко, тако и наравствено — није било потпуно. Старо-

завјетно откровење односи се према Новозавјетноме као припремање к извршењу, као обећање према испуњењу обећања, као слика према ствари. Апостол Павле назива стари завјет *сјенком будућих добара и сликом онога што ће бити*. Па и старозавјетни пророци били су свјесни тога. Поред свега тога што су они истицали своју религију пред свијема религијама старине, опет су упирали своје погледе на неку будућу религију и очекивали су, да Месија установи нови виши завјет (Второз. XVIII, 15, 18; Јерем. XXXI, 31—35; Исаија II, 2—5; Данил IX, 26, 27).

Б.) Спољашњи знаци старозавјетног Божијег откровења.

Наравествени карактер патријарха Мојсеја и пророка.

Проповиједници старозавјетног Божијег откровења одликовали су се сви високом наравственошћу, те су потпуно достојни Божијег избора као органи, преко којих је предавано људима откровење. Такви су: Ноје, Исак, Јаков и Аврам. Такви је и Мојсије као главни законодавац Јеврејског народа. Он је презрио сва уживања двора Фараонова, на која је био навикнут до пуних 40 година, а других 40 посветио је на службу Богу, шљедујући као Божијег изабраника и трпећи по пустињи сваке муке, незгоде и невоље са поред тога и непослух народа; али он увијек остаје сталан и све чвршћи на своме путу служења Богу и љубави према народу, која је била огромна и безгранична, због које он моли Бога: „Боже! Ако ћеш им опростити — опрости; ако ли нећеш, избриши и мене из твоје књиге, у коју си ме записао (Исх. 32. 32).

Но знаменити француски пјесник *Волшер*, а за њим и сви остали рационалисти, налазе у његовом карактеру неке црте, по којима не сматрају Мојсеја као Божијега посланика, а то су: 1.) убиство једнога Мисирца; 2.) називају га бунтовником с тога, што је бунио народ јеврејски противу Фараона; 3.) криве га и за то, као да је он научио Јевреје, да измаме од Мисираца драгоцене сасуде и одијело, и тако да их оплијене и покраду; 4.) криве га и за то, као да се он оженио са једном идолопоклоном, а последице да је оћерао; 5.) за то, што је био одвећ строг казнећи Јевреје за њихове пријеступе н. пр.: убијење 24.000 људи због њиховог гријеха у идолопоклонству (Число 1—9). Што се тиче ових примједба можемо казати прије свега односно убиства: сами је дух времена био такви и стање и услови мјеста и живота Јеврејскога народа. Но и кад

би се тај поступак и могао сматрати као безнаравствен, протекло је од њега, па док га је Бог послао више од 40 година, па се имао кад и поправити и покајати. Што се тиче буђења народа противу Фараона, он је то чинио као Божијем посланику, и по вољи Божијој, премда то није било буђење народа, него искање од Фараона дозволе да их отпусти. То пак искање и сами одлазак Јевреја ствар је потпуно правична и законита, јер је он народ позивао од смрти у живот и од најгрозније врсте ропства к слободи. До каквога су пак стања доведени Јевреји у Мисиру незаконитим и тиранским понашањем према њима, то је свакоме и сувише познато. Што се тиче узимања сасуда, то су Јевреји, као сиромаси који нијесу ништа имали, тражили од Мисираца, а они поражени страшнијема казнама Бога Јеврејскога, готови су били дати све, само да час прије иду из земље, те ту нити је пријеваре, ни лупештине.

Што се тиче осталијех окривљивања, није потреба да се оповргавају, јер она сама собом падају, кад се проуче боље она мјеста св. писма, на која се противници позивају, и та су окривљивања измишљена једино с том сврхом, да по што по то понизе Мојсија као Божијег посланика.

Сви остали пророци који су следовали послје Мојсија, одликовали су се истом царственошћу. Они су проповиједали слово Божије и у царским палатама и у храмовима и у кућама сиромашним, и у радионицама занатлијским, и у тамницама, и никога штеђели нијесу, нити су коме ласкали, почевши од обичнога човјека, па до цара. Заборављали су увијек своје личне потребе и презирали опасност. Ништа им није могло стати на пут, да не врше слово Божије и многи су крвљу својом проповједништво своје запечатали. (2. Цар. 12—14; Исх. 38, 1—4; Јер. 8, 1—5; Јер. 26, 2—7; 3. Цар. 22—27 и т. д.)

Старозавјетна чуда и пророштва.

Осим високога наравственога карактера, који видимо код проповиједника старозавјетног откривења, као свједочанство њиховог божанственог посланства могу послужити и пророштва, која су се испунила са буквалном тачношћу. Тако на пр. пророштво Мојсијево о судбини рода Јеврејскога, о коме се говори у књизи „Второзаконија“ (гл. 28 и 32) и у књизи „Леви“ (гл. 26) испунило се за доба ропства вавилонског, разрушења Јерусалима, па се испуњава још и данас у животу тога несрећнога народа.

Таква су пророштва и другијех пророка, која се односе на Амонићане, Моавићане, Идумејце, Филистимљане, Ниневију Вавилон, Тир, Мисир и т. д.

Такозвана Месијанска пророштва одредила су тачно за неколико вјекова прије рођења Христова и вријеме, и мјесто, и рођење Исуса Христа, и све важније околности Његова живота; па најпослије и Његово распеће и ускрснуће. Јасно је дакле, да таква пророштва нијесу могла потицати од самога човјека — него од Бога.

Старозавјетна чуда, која су чинили Мојсије, Исус Навин, Илија, Јелисеј и др. сваком су позната из свештене историје, те о њима није потреба шире говорити; довољно је само то да кажемо, да су сва она достојна Бога и Његове величине, и и да су сва чињена са високом сврхом, да се људи поправе и наравствено усаврше. Но овдје треба да докажемо: да ли су то баш била чуда, да ли су извршена, и да ли су носила на себи печат натприродни?

Историјска истинитост чуда Старога Завјета не подлежи никаквој сумњи. И ако су се нека од тих чуда догодила прије Мојсеја, али је он могао о њима лако знати и то:

а.) Из предања, која су још била свјежа, јер су патријарси веома дуго живјели. Тако н. пр. праћед Мојсијев Левије живио је заједно с Јаковом, а видио је и Исака, а отац Исаков, Аврам, живио је дуго и могао је застати свих претходних Јевреја до унука Нојева, те тако између Мојсија и потопа има пет или шест нараштаја. Ноје пак за доба потопа имао је 600 година, те је могао застати Еноха сива Ситова, а унука Адамова, а отац Нојев, Ламех, родио се таман оне године, кад је Адам умро, те тако, сва допотопна историја могла је Мојсију бити добро позната.

б.) О тим чудима могао је Мојсије дознати и из свештених химна, псалма и пјесама, које су Јевреји као и сви други народи имали и њима Бога прослављали. А да су те пјесме заиста постојале, о томе спомиње сам Мојсије у књизи Числа (21, 17, 18; 27—30).

в.) Он је још могао дознати та чуда и по споменицима, који су од старине остали, као што су жртвеници, које су подигли: Ноје, Аврам, Јаков и други: Вавилонска кула, развалине Содоме и Гомора, остатци Нојева ковчега и т. д.

г.) Најпослије ако ћемо допустити и то, да су писмена, као што неки научењаци тврде, била пронађена још прије потопа, можемо мислити, да су Јевреји до Мојсија имали неке биљешке и љетописе о појединим стварима. Но и да њих није

било опет је према реченоме Мојсије могао о њима доста вјерно дознати, а пошто су и други његови савременици могли то знати, као год и он, њега би доиста ко-год изобличио да није истину писао.

Опровржење неких мишљења која су наперена против неких библијских чуда.

Многи противници натприродности Старозавјетног откривења старали су се, да библијска чуда објасне природним путем, али им ти покушаји нијесу пошли за руком.

Ради примјера узећемо неколико такијех покушаја.

1) За потоп, који је био при патријарху Ноју говоре, да је то била проста поплава, без свакога учешћа Божијега. Но наука је доказала, да је тај потоп био свеопћи, и у једно доба, и да је вода била покрила сву нашу земљу до изнад највиших брда. Противници говоре, да је то могло бити проузроковано утицајем неке комете, која је бајаги у то доба поред земље пролазила, али је и то доказано, да комете нијесу у стању учинити нешто такво, те и та хипотеза заједно с тијем пада.

Други су потоп приписивали томе, што се подигло морско дно, а спустила се сува земља, а пошто се то не може научно потврдити, онда кажу, да је то била једна јед од оних геолошких катастрофа, којима је земља била често подвргавна у доисторијско доба.

Ово су све такве хипотезе, које не могу издржати критике, тим прије, што је потоп био у доба историјско, а не у доисторијско.

2) Прелазак преко црвеног мора сматрају противници као ствар обичну, јер се, како они веле, Мојсије том приликом користио обичним одливом морским. Но томе противурјече саме ријечи Мојсијеве: „И вода имъ стъна одесную, и стъна ошую“ (Исх. 14--22), а тога бити не може при обичном одливу морском. Осим тога, неки су астрономи доказали, да у вријеме кад су Јевреји прешли преко Црвеног мора није могло бити никаква одлива, и да у оно вријеме кад су они прешли, а то је последије пуног мјесеца, околу јесење равнодневице, вода се у морима особито повишава.

Тако су исто неоснована и друга мишљења, која су противна натприродности старозавјетног откривења.

2.) Новозавјетна религија или хришћанство.

A.) Унутрашњи знаци новозавјетног откривења.

Општи поглед на хришћанство.

Новозавјетна или хришћанска религија још више него Старозавјетна превасходи све друге религије и философске теорије.

Ово је једина религија, која је свеопшта, која обухвата еве и која задовољава све потребе духа човјечијег.

Она не зна за разлику међу племенима и народима, за разлику пола и узраста, и једнако обухвата све човјечанство.

Наука јеванђелска нема у себи ништа, што би носило на себи печат привремености, или печат неког извјесног мјеста, народа, карактера и т. д.

Ова наука у сва времена једнако је благотворно утицала на богате и сиромаше, на великаше и простаче, на господу и на слуге, на философе и ненаучене људе. Тај свеопћи њен значај зависи од тога, што нема ни једне религије, која би задовољавала духовни живот човјеков као она, нити има цијељи, која би била узвишенија од оне, коју нам пред очи ставља хришћанство, а цијељ је та саједињење с Богом.

Осим тога, нема ништа, што може бити бољих средстава и начина, који ће на најбржи начин достићи може од оних, које нам предочава хришћанство.

Осим свега овога, хришћанска религија узводећи човјека на такву висину, ставља му у дужност, да је дужан непрестано усавршавати се и тијем помаже безкочном развићу човјечијег духа, а никаквијех препона на путу му не ставља.

Хришћанско учење о Богу.

Хришћанска наука о Богу превасходи у томе погледу не само све незнабожачке религије, него далеко превасходи и старозавјетну религију, коју допуњава и појашњава.

У овој је религији потпунице изнесен догмат о Тројичности, који и ако је непостижан са своје унутрашње стране, опет је разумљив уму човјековом и не садржи у себи ничега, што би противурјечило здравоме разуму или философској науци.

Осим овога учење о Тројичности стоји у непосредној свези с наравственим карактером бића Божијега.

Бог је — по хришћанској науци — највиша љубав и неисцрпни извор љубави (Лук. XI 2; Јов. XX, 17; Мат. VII, 11.) Та се љубав исказала при стварању свијета и исказује се непре-

стано у промишљању о њему, а особито се та љубав показала и показује се у милостима, којима Бог обасипље човјека као Свој „образ и подобие.“ Бог није само Творац и Господар, него је и Отац и највиша Његова љубав к човјечанству показала се у томе, што је Он жртвовао својега Јединороднога Сина за спасење рода људскога, и што је послао св. Духа ради нашега освећења и оправдања.

Оваквог њежног и благородног појма о Богу нема у Старом Завјету, а још мање у незнабожачким религијама.

Ова наука о Богу као вјечитој љубави имала је огромног значаја за наравствено развиће човјека и за цјелокупну хришћанску цивилизацију, у којој се љубав узима као наравствени принцип у одношају човјека к човјеку и народа к народу.

Хришћанско учење о човјеку и искупљењу.

Поред најузвишеније науке о Богу, хришћанство нам представља потпуну слику о наравственом достојанству човјека.

У Новоме Завјету човјек је постао „Возлюбљении синъ и наследникъ Божій и храмъ святаго Духа.“ Та промјена у односу човјековом произашла је услед искупљења човјекова преко Богочовјека Исуса Христа. Друго лице свете Тројице, Јединородни Син Божи, постао је човјеком, живио је међу људима, проповиједао им и добровољно приносио себе на жртву за грехове свијета, основао је на земљи своју Цркву и узнесавши се с човјечим тијелом на небо, послао је отуда вјернима „вся божественія силы, яже къ животу и благочестию (II Петр. 1, 3); моли се Богу за све људе и заступа се за њих, док опет не дође на земљу, да суди живим и мртвим, и да свакоме даде по заслуги.

У овој натприродној љубави Христовој према људима задовољене су све религиозне тежње и потребе човјековог духа, и разријешена су сва питања о наравственом злу и тугама живота, као и о одношају праведнога Бога према човјечанству.

У лицу Богочовјека дат је човјечанству највиши идеал људскога живота, а осим тога преко Њега су се људи сајединили с Богом на свагда. Већијех блага и већијех дарова човјек не може ни жељети од Бога.

Хришћанско учење о љубави.

Љубав је начело, које је хришћанство метнуло у основу наравственог живота човјечанства саједињенога с Богом, а вишега начела од тога није могуће ни представити.

Љубав је потпуни израз душевног живота; она је душа душе наше, а одсуство њено равно је душевној смрти, и с тога по хришћанској науци Бог није ништа друго, до безгранична љубав (I Јован 4, 16). Само на љубав може се основати срећа како појединијех личности, тако и цијелијех друштава и народа; а ње баш није ни било у старом, незнабожачком свијету. Само је једноме народу, и то Јеврејскоме, познато било то животворно начело човјечанске наравствености, али ни тамо није било, нити је могло бити потпуно и савршено, као што је у Новоме За-вјету — у Јеванђељу.

Највећи непријатељи хришћанства, који су одбацили са свијем његову догматичку страну, дивили су се и диве се његовој наравственој страни, и претпостављају је свијема људскијем наравственијем законима, који су били прије тога и послје тога.

З а к љ у ч а к .

Кад погледамо хришћанску религију како са догматичко-теоријске, тако и са практичко-наравствене стране, долазимо до закључка, да ова религија не може бити, нити је дјело човјечанско; оваква наука није могла постати путем природним; њу је могао открити и дати људству само један Бог...

Поред свега тога, многи тако звани рационалисти неће да признају натприродно поријекло хришћанства, него га узимају као обично учње људско, које се развило природним путем. Ми ћемо овдје прегледати пека од тијех противничкијех мишљења.

Да ли је хришћански догмат о ваплоћењу сличан са причама о ваплоћењу незнабожачких богова.

Један од основних догмата хришћанских јест догмат о ваплоћењу Сина Божијег, а рационалисти кажу, да је тај догмат позајмљен од незнабожаца, код којих такође има прича о ваплоћењу њихових богова:

Но да видимо:

Олимпијски Зевс, по незнабожачким причама претварао се у вола, у сатира са ушима од козе, у орла, па и у златну кишу.

Јулиштер се претварао у крилату змију, дракона с роговима; нека божанства претварала су се у дрво, нека у тигре, нека у цвијеће и т. д. Је ли, дакле, нужно доказивати, да међу ови-

јема претварањима и ваплоћењем Сина Божијег нема ничега општега? — У осталом рационалисти се највише ослањају на индијске приче о ваплоћењу њихових богова *Вишне* и *Шиве*. Но та њихова ваплоћења нијесу ништа друго до проста претварања у различите облике, и Вишна се је претварао не један пут, него се по индијским књигама набраја до сад 22 његова ваплоћења, а у будуће се очекује и још више. Највише ваплоћење Вишнино јест оно, гдје се он јавља у облику јунака *Ћришне*, у којему је индијска фантазија истакла не само великана, који помаже људима у борби против непријатеља, него и највећу наравствену личност.

Но на ово је без сваке сумње имало огромни утицај хришћанско учење, које је могло бити познато Индијанцима, јер се приче о *Ћриши* јављају тек у петом вијеку послје рођења Ис. Христа, и то није ништа друго, него изнаопачавање јеванђелске приче о Христу, коју су Брамине нарочито изопачили, да би спријечили ширење хришћанства међу Индијанцима. Да је то тако, јасно се види из приче о *Ћриши*, гдје се говори о његовом рођењу од божанствене матере, о његовом дјетињству, о његовом пребивању у *НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА СРПНЕ ГОРЕ БУРЂЕ СРНОЈЕВИЋ* његовој побједи над смрћу и много друго што шта нам напомиње хришћанство, али све то није ни налик на ваплоћење Сина Божијег, које се јавља као искључиви факт у историји, и у којему је исказана тајанствена и безгранична љубев Бога Оца према грешноме човјечанству.

Да ли је хришћанска наука о Сину Божијем слична с Александријским философским учењем о Логосу.

Неки рационалисти изводе, да је сами појам о Сину или Слову Божијем позајмљен из александријске философије, која је учила о Логосу или о Слову у Богу. Представник ове науке био је *Филон* александријски философ, Јеврејин, који је био савременик Исуса Христа (умро је 41 год. по рођ. Христовом). Доиста кад се ово учење површно погледа, наћи ће се много сличности међу њиховим Логосом, и хришћанским Сином Божим. Логос код Филона назива се *Богом, другим Богом и прворођеним старијим Сином Божјим*, који се представља као *заступник свијети* пред Богом, као *вјечни посланик* Божи, па и као *првосвештеник*. Но кад се боље загледамо у ово учење, видјемо, да у самој суштини нема те сличности, а ево како:

Филонов Логос није никаква божанствена личност, него је само божанствена *способност* мишљења и стварања, помоћу које Бог ствара најприје у самом Себи идеје свију ствари, а за тим ствара према њима видљиви свијет.

Филонов Логос нема ништа општега са јудејским Месијом и с тачке гледишта истога Филона. Његово ваплоћење, не само да није нужно, него није ни могуће. Због овога Филонов Логос носи врло много различитијех имена, као на пр. *збир, мјесто и гомила идеја; оруђе или орган стварања; слуга Божји, печат свијета, закон и стуб* на коме се све опире. Једном ријечи, Филонов Логос с једне стране јест збир божанствених мисли, или идеја, а с друге стране је душа видљивога свијета, те служи као посредник између Бога и васељене, с тога се Логос назива код Филона старијим Сином Божјим.

Послије овога не остаје нам друго, него да приведемо овдје ријечи францускога писца *Презансе*, које је он поводом те сличности изрекао: „Мени није познато — говори он — више противуположности у свијету, него што је ова противуположност између учења о Логосу и догмата о Сину Божијему... Александријска теософија не жели избављења, а Јеванђеље је ништа без тога догмата. Филон проповиједа, да је немогуће да божанство дође у непосредан однос с људима, а међу тијем основно учење јеванђелско, исказано јеванђелистом Јованом, јест учење о Ваплоћењу Бога. Филонов Логос у своме Логосу види само збир божанствених идеја, а св. Јован у лицу својега Слова клања се оваплоћеноме и јединородноме Сину Божијему... „И слово плоть бысть, и видѣхомъ славу его, славу яко единороднаго отъ отца“... Овдје је противуположеност потпуна и савршена, јер оно што св. Јовану служи као основна истина, било би страшним богохулством за александријскога Јеврејина.

Односно непостижности догмата о ваплоћењу и искупљењу.

Противници хришћанства тврде, да је догмат ваплоћења Сина Божијега непостижан за разум човјеков, те ушљед тога, да нити је могуће ваплоћење, ни искупљење.

Но ово је њихово тврђење неумјесно и неосновано, јер како можемо од религије захтјевати, да у њој буде све јасно и схватљиво, кад и у самој спољашњој природи на сваком кораку сријетамо разне тајне, које су непостижне за човјека? Осим тога, непостижност нечега не даје нам никаквог права, да одричемо оно, што постићи не можемо, јер у таквом случају ми би

морали одрицати и сунчану свјетлост, па и наше сопствено биће и мишљење, што и ако у ствари постоји, опет је у суштини непостижно.

Што се тиче тајна хришћанске религије у опште, морамо изјавити, да су све оне тијесно везане међу собом и да једна другу узајамно објашњава; тако н. пр. тајна ваплоћења Сина Божијег стоји у свези с тајном троичности лица у Богу; тајна искомундана претполаже тајну пада и т. д.

Таквим начином све те тајне чине једну премудро уређену систему, у којој свака и најмања мисао има свој дубоки значај и ништа се из тога не може избацити, што не би тијем одбацили цјелину. Даље, ове тајне рјешавају сва питања религиозна, која су непрестано мучила људе и одговарају свим религиозним потребама духа човјекова.

Кад узмемо догмат *ваплоћења* сам за себе, ми ћемо наћи у њему и нешто, што је врло јасно и схватљиво за наш разум. Кад би хришћанство учило, да се је у ваплоћењу Сина Божијег оно, што је вјечно и бесконачно, претворило у оно што је привремено и коначно, то би заиста било логичко противу-словље; али оно то не говори, но говори, да су се те двије природе само ујединиле у лицу Сина Божијег, који је постао човјек. Такво пак уједињење бесконачне природе с коначном, без да једна другу мијења, не само да није никакво противу-словље, но је то факт, који на све стране у свијету опажамо. Шта више, оно што је коначно и постоји само у толико, у колико је уједињено с оним, што је бесконачно, и чим би то уједињење престало, престао би и опстанак онога што је коначно. Послије овога остаје само питање, да ли је могуће лично уједињење Бога с човјеком, као што нам се то у хришћанству проповиједа? — Одговарамо, да је и то могуће. У нама самијема уједињене су двије крајње различите природе — материјална и духовна, што је тако исто, или још више, неразумљиво, као и уједињење духа божанственог и човјечанског у тајни ваплоћења. Ми смо већ на једном мјесту споменули, да поред све огромне разлике, која постоји међу духом Божјим и човјечјим, опет постоји и нека сличност међу њима. Кад пођемо с те тачке гледишта, онда могућност личног уједињења Божанства са човјечанством у лицу И. Христа постаје јаснија и разумљивија, него могућност личног уједињења духа с материјом у сваком од нас. Ако се овдје сјетимо и тога, да је Бог љубав и да је ваплоћење Сина Божијег било неопходно за спас и срећу створенога њиме човјечанства, онда ће могућност ва-

поћења постати још јаснија бар нашем у срцу. У томе пак понижењу Божанства не само да нема ништа што би било недостојно Божијег величанства, него, напротив, у томе се најсјаније јавља величанство онога, који је у суштини својој безгранична љубав.

Узмемо ли сад тајну *искуљења*, ми ни у њој нећемо наћи ништа, што би ишло против здравога разума и што је чудновато. Кад би Исус Христос био само човјек, онда Његов живот, страдање и смрт, разумије се, не би имали спасавајућег значаја за све људе. Тако исто и обратно: Кад би Он био само Бог, онда жртва Његова такође не би била спасавајућа за нас, јер то не би била жртва од човјека. Но пошто је Исус Христос у исто вријеме и Бог и човјек, пошто је с једне стране истинити син Божји, а с друге истинити син човјечји и човјечанство има у Њему својега представника, — Он је могао бити наш искупитељ, примити на себе нашу кривицу пред Богом и својим добровољнијем страдањем изабавити нас од вјечне осуде. Жртва Исуса Христа има огроман значај, јер то није жртва само од човјека, но од Богочовјека... Према овој могућности нашега искуљења жртвом Исуса Христа постаје потпуно јасна и разумљива.

Но зашто је била потребита та жртва? Зар су Богу била пријатна страдања и смрт Његова Јединороднога Сина? Зар није Он могао опростити човјечанству гријех и без те страшне жртве? Одговор на сва ова питања, која постављају противници хришћанства, садржи се у појму о вјечној правди и савршеној светости Божијој, по којој Он није могао опростити људима без довољне жртве и задовољштине од стране њихове. Такву пак жртву за грехове свију људи могао је принијети само Син Божји, који је постао човјеком, те према томе није могло бити, да Његова жртва не буде пријатна Богу... (Јоан 10, 17).

Противничка мишљења односно историјске везе јеванђелске науке с учењем јесеаца и опровржење тијех мишљења.

Јесејци су били јеврејска секта или расколници, који су се око 150 година прије Христа одијелили од Јудеја и настанили се око западног бријега Мртвога мора. Они су завели особито богослужење обреде и обичаја, који су по спољашњости наликовали у неколико на обичаје првобитне хришћанске цркве. На основу овога противници говоре, да се Исус Христос васпи-

тавао међу јесејцима, и да хришћанство није ништа друго до усавршено јесејство.

Да се Исус Христос васпитавао међу јесејцима, то нема никаквог смисла, јер о томе нити гдје помиње Јеванђеље, нити Јосиф Флавије, ни Филон, који су писали о јесејцима и јесејству, а знали су и за Исуса Христа, и Јосиф Флавије назива Га у својим „старицама“ необичним човјеком. Напротив, ми имамо доказа у Јеванђељу, да се Исус Христос не само није васпитавао код јесејаца, него да се није васпитавао ни у једној јудејској школи. Слушаоци Исуса Христа чудили су се Његовој науци и необичној мудрости, па знајући Га добро, питали су у чуду: отъ куду Ему премудрость сия? Не сеи ли естъ тектоновъ сынъ? (Мат. 13. 54 и 75; Лука 4, 22); Како сеи книги вьсть не учився (Јован. 7, 15). Према овоме, кад би се Исус Христос гдје год учио и васпитавао његови би земљаци без сумње знали, а не би овако питали.

Све што се зна о дјетињству Исуса Христи то је: да се Он васпитавао и одрастао у Назарету у кући својих родитеља, па и Његови противници нијесу могли измислити ништа, чим би могли објаснити Његову мудрост, а заиста би то учинили, кад би у Његовој науци могли наћи ма и најмањег трага од утицаја ма какве школе.

Противници налазе међу јесејством и хришћанством шљедеће тачке сличности:

- 1.) Једнака забрана заклетве.
- 2.) Једнакост међу свим људима, због чега је код јесејаца забрањено било ропство.
- 3.) Аскетички живот и код једних и код других и
- 4.) Заједничко уживање имања и код јесејаца и код првих хришћана.

Но кад боље разгледамо, видјећемо, да ни овдје у ствари нема никакве сличности, а ево како:

1.) Код јесејаца је заклетва била забрањена апсолутно свагда и у свако вријеме, а хришћанство забрањује само безсмислено клети се.

Што се тиче ријечи Исуса Христа „не кљатися всяко“ — оне су биле наперене против фарисеја, који су и сувише злоупотребљавали клетвом, а њима се не забрањује клетва безусловно.

2.) Што се тиче једнакости људи, — код јесејаца то се оснивало на старозавјетном учењу о происхођењу људи од једнога човјека, и на том, што су они били незадовољни ондаш-

њим друштвеним стањем, те та једнакост има више код њих социјални карактер, а не наравствено-религиозни. Код хришћана пак та једнакост има искључиво религиозно-наравствени карактер и то не само на основу проихођења од једног човјека, него и на основу тога, што су сви људи дјеца Божија и што су сви испуњени Јединородним Сином Божјим.

3.) Односно имања код Јесејаца било је узаконено, да сваки, који ступи у ту секту, мора дати своје имање у општу касу, а код првих хришћана није се то чинило на основу какве год законске наредбе, него на основу добре воље.

4.) Аскетизам јесејски и хришћански имају само сличност ваљда по имену. Код јесејаца аскетизам се исказивао неким искључиво спољашњим обредима, тако на пр. носили су једне хаљине, док се не издеру, нијесу се мазали уљем, јер су рачунали, да је то раскош. Мили су се често пута, чистили су се од различитих по њиховом мишљењу нечистота, које би им придолазиле с поља и т. д. Аскетизам хришћански јест *духовна* жртва Богу и унутрашње самопожртвовање човјека ради вишег и савршеног живота. Јесејци су гледали на тијело као на тамницу *душе*, а хришћански аскетизам оснивао се на љубави према Богу и на уважењу према тијелу, као храму св. Духа и члану Христове цркве.

Противници налазе међу хришћанством и јесејством сличност и у томе, што је и код јесејаца постојала триличност Божија макар и крајње грубо. Тако на пр. говоре као да су јесејци представљали Духа Светога као жену Бога Оца, а мајку Бога Сина; говоре такође, да су неки јесејци представљали Божанствену тројичност у шљедећем још грубљем и наказнијем облику:

Из првобитног суштаства развило се друго, које је било у исто вријеме и мушко и женско; ово се послѣје распало на двоје т. ј. на Сина и Духа и свако од ово двоје високо је по 96 а широко по 24 миље. Ово је тако будаласто и бесмислено, да је тешко представити, да су јесејци збиља што тако мислили, него је вјероватније, да су им то придали њихови бајаги заштитници. Има још сличности, које противници наводе, али оне нијесу ништа паметније од ове вишенаведене, те не вриједи о њима говорити.

(Н а с т а в и ћ е с е).

Л Е К Ц И Ј Е

и з

ПРАВОСЛАВНО-ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЉА

по рускијем богословима

За своје ученике Богословско-Училишлске Школе

САСТАВИО: Лазар Т. Перовић.

У В О Д

Хришћанство је чиста, истинита, самим Богом установљена религија, која на све меће печат својег бескрајног савршенства; оно је не само својом науком, већ и као чврста система догађаја, поређаних око личности Бого-човјека, даровало свему свијету нов живот и доступно свакоме, ко му тежи, ко га жели.

Дешава се, да човјек, по својој грешној природи и ограниченом разуму, није кадар проићи у силу и значај истина хришћанских. Но, ма колико високо стојало богословско размишљање, у сва времена најбитнији услов за достигнуће тих истина јавља се *вјера*, као орган, помоћу којег их ми можемо приводити нашем знању:

И сја есть побѣдившая мѣръ — вѣра наша.“

Систематично излагање истина хришћанске религије, како их је, на основу Светога Писма и светог предања, а у духу православља, очувала и одњеговала наша мајка црква — назива се општим именом *богословље* (*θεολογία*); наука, пак, која садржи у себи неизмјењиве основе вјере: науку о Богу, Његовом одношају к свијету и човјеку — назива се *догматичко богословље*.

Догмат је ријеч грчка (*δογμα*, *δοκω*) и значи: учење, мњење, опредјељење, а означава неизмјењива правила вјере Христове. Догмате нам је сами Бог открио, предала нам их је света црква, та непогрјешива Богом постављена чуварица у првобитној чистоти њиховој, те зато су сви православни Хришћани дужни признавати, вјеровати у њих и чувати их у пуној цијелости; ако ли би се ко-год нашао да порече, или своје-

вољно протумачи, или измијени који догмат: што-год му прида, или одузме — тај се сам осуђује на удаљење од хришћанске заједнице и губи наду на спасење:

„Аще мы, или ангелъ съ небесе благовѣститъ вамъ паче, еже благовѣстихомъ — анаѳема да будетъ“ (Гал. 1, 8).

Разлика међу догматима.

Догмати се разликују по својем међусобном одношају и по одношају к нашемум разуму; у првом случају они су општи, основни и називају се члановима вјере (*άρθρα τῆς πίστεως*); сваки од њих садржи по неколико других догмата, или им служи за основу. Скуп свију општих догмата, што су предријечени на васеленским саборима, сачињава *символ вјере*.

У другом случају неки су доступни нашем разуму, те их лако усвајамо. Овакав је на пр. догмат о *Промислу Божјем*; неки су пак недоступни, те смо их дужни усвајати само вјером у надприродно откриће и називају се *тајнама вјере*; овакви су на пр. догмат о *Девеветој Кробици*, о *ваплоћењу Спасиошљеву*, о *искушењу* и т. д.

Извори догматичког богословља.

Најглавнији извор за дог. бог. је св. писмо и св. предање, као божанствено откриће; али, да би се боље очувао дух и прави карактер наше вјере и ради лакшег разумјевања исте, а да не би људи падали у заблуде и јереси — вазда је света црква предлагала и предлаже својим вјерним синовима *кратке* и *опширне* обрасце вјере, који су у исто вријеме и обрасци за догм. богословље.

У кратке обрасце спадају:

- а) Никео-цариградски символ, којег су саставили св. оци на I и II васеленском сабору, а остао је непромјенљив на свагда;
- б) догматичка опредјељења вјере, која су утврђена на осталим васеленским саборима. Овакав је догмат о *двјема природама* у једном лицу Христа Спаситеља (IV в. с.), о *двјема вољама* и *радњама* Његовим (VI в. с.).

в) Догматичка наука, утврђена на помјесним саборима, коју је црква признала у својим правилима, или каноничким посланицама светих отаца, а потврдио их трулски сабор (VI-ти в.). Овдје се излаже наука о *првородном гријеху, о уницају благодисти, о неопходности крштења и за младенце* (карт. саб. 123—130 прав.), о тајни миропомазања (Лаод. саб. 48 прав.), о епитимији и т. д.

г) Символ вјере св. Григорија чудотворца о *Пресветој Тројици*, којег је написао по нарочитом божанственом открићу. Наша га је црква признала, и ако није претресан на васеленским саборима.

д) Символ св. Атанасија Великог, који излаже два догмата: о *пресветој Тројици и тајни ваплоћења*. И њега је црква одобрила, ма да није на саборима прегледан.

У опширне обрасце вјере спада:

а) *Православно исповиједање православно-католичке источне цркве*, које је саставио кијевски митрополит Петар Могила, а затим су га предали и одобрили сви источни патријарси. Овдје се излаже: *символ вјере, десет заповиједи, молитва господња и наука о еванђелским блаженствима све у катихизацији*;

б) *Посланица од сва четири патријарха православној католичкој цркви о православној вјери*. Овдје се садрже протести на калвинисте и лутеранце;

в) *пространи хришћански катихизис православне католичке цркве*, којег је прегледао и одобрио св. Синод руски за све православне хришћане.

Научни карактер и метод догматике.

Научни карактер догматике састоји се у томе, да нам она изложи у најопширнијем обиму све оне догмате, које је у своја њедра примила св. црква, ослонивши се на фактима, са којима би дала свакоме јаку основу; излагање мора имати свој одређени ред, систему, а то није трудно, пошто се сви односе једном предмету — Богу и налазе се између себе у тијесној вези.

Метод догматике састоји се у томе, да тачно опредијели сваки догмат из кратких или опширних образаца вјере и да нам покаже, како о дотичном догмату учи наша црква; но, пошто то није њена својина, него их је позајмила из Слова Божјег, као Богом откривене истине, то метод захтјева, да се

основи траже још из св. писма и св. предања, а зато треба имати на уму ова правила:

а) Није потреба приводити сва мјеста из св. писма, — довољно је привести тек најјаснија, тако-звана *класична* и њих тумачити онако, како то захтијевају правила хришћанске херменевтике;

б) Најприје треба узети доказе само из св. писма, па, ако су довољно јасни за расвјетљење неког догмата, без да изазивљу икаву сумњу или спор — њима се и ограничити; у противном случају нужна захтјева користити се и св. предањем.

Примједба. Ушљед тога, што се по-гдје-кад налазило слободоумњака, који су само зато порицали извјесне догмате, што их нијесу кадри били разумјети, догматика нам допушта, поред св. писма и св. предања, да се поможемо и здравим разумом, како бисмо по дужности хришћанској кадри били сваком противнику дати јак отпор у одбрани своје вјере. Кад је извјесан догмат доступан нашем разуму, овај ће створити још јачи појам о истоме; ако ли није, разум ће нам показати: у колико је та догматична тајна саодговорна божанственом савршенству, тијесно везана с осталим хришћанским истинама и корисна за морално унапређење сваког оног, ко у њу право вјерује. Наравно, наш разум не сме излазити из области догматике, нити нас слијепо заносити да почнемо: „мудрствовати паче, еже подобаеть мудрствовати“ (Римл. 12, 3.)

Подјела догматике.

Ако се сјетимо оне Спаситељеве молитве, којом се обраћа Оцу Свом:

„Се есть животь вѣчний, да знають тебе единого истинного Бога и егоже послалъ еси Исуса Христа (Јоан. 17, 3.) — онда ће нам јасна бити и сама подјела догматике. Овдје се прије свега види, да нам је за наш спас потребно познати правог и истинитог Бога, т. ј. потпуно вјеровати како нас о њему учи хришћанско откривење; затим познати Његовог премилог Сина, нашег Спаситеља, којег нам је Бог и послао ради спасења нашег; значи: усвојити све истине откривења о нашем Спаситељу. — Овако су дијелили догматику свети оци и све догмате прве врсте називали су богословље (*θεολογία*), а догмате друге врсте *тајна искуљења* или домостројства божијег (*οικονομία*). Оваква се подјела и даље продужавала, те и данас наша догматика може бити раздијељена на два дијела:

1) Наука о Богу и Његовом одношају к свијету и човјеку (*θεολογία ἀπλή*). Пошто је он створио овај свијет и човјека, Он је *Творац*; а пошто се непрестано брине о њима, Он је *Промислилац*;

2) Наука о Богу Спаситељу и његовом особитом одношају к човјечанству (*θεολογία οικονομική*). — Христос Спаситељ освећује нас грешне и даје нам сва средства за спасење, — зато је Он наш *Осветиштел*. Затим он ће у загробном животу нашем тражити од нас рачуна: како смо употребљавали она спасоносна средства и свакога ће по заслуги наградити, значи: Он је наш *судија и наградавалац*.

Начин Богопознања.

Ма да „Божія никтоже вѣсть, точию Духъ Божій“ (1 кор. 2, 11), ипак се Он смисловао, да нам се јави и то најприје у природи, коју је створио са свијем створењима, што се у њој налазе. То нам је жива књига, из које читамо: славу, силу и величину Његову, у којој се огледа творачка недостижна моћ и небеско божанство. В Човјек к Араџа с вјерским осјећањем у ту вишу силу, те још као невидљив Духъ Делујује поглед свој к небу, откуда долази помоћ свему његовом животу. Затим Бог је често говорио с нама преко пророка и св. отаца црквених, а најзад послао нам је преко премилог сина свог *свјетлости и разум*, да Га видимо и познамо. Син Његов, наш Спаситељ, много нам је говорио о Њему у почетку лично, а послје преко својих апостола, пошто их је задахнуо Духом светим „иже вся испитуетъ и глубины Божія“ (Јоан. 14, 16—18; 1 кор. 2, 10).

Узевши у обзир све, што смо до сада казали о нашем Богу Творцу и промислиоцу, света православна црква своди науку о Богу на кратак израз симбола св. Атанасија Великог:

„Вѣра католическая сія есть: да единого Бога въ Троицѣ, и троицу въ единицѣ почитаемъ, ниже сливающе впостаси, ниже существо раздѣляюще“ или, по ријечима „Православног исповиједања“ још краће: „Богъ есть единъ въ существѣ, троиченъ въ лицахъ (1 дио, одговор на 10 питање). Таквијек начином сва наука о богу дијели се на два дијела: 1) наука о Богу једном по суштини и 2) наука о Богу тројичном улицама.

Бог је Дух.

Бог је најчистији Дух, неспојен ни с каквијем тијелом, те и Његова природа није тварна, нити сложена, него проста и једноставна. Ово се види из оних мјеста св. писма, гдје се Богу одузимљу сва својства, која обично тијелу припадају; тако на пр: обично тијело, будући је сложено из дијелова, гњије и руши се, а „Богъ есть негльннѣи царь вѣковъ“ (1 Тим. 1, 17); затим Му се приписују нека својства, што једино духу припадају, на пр: *самознање* „видите, видите, яко азъ есмь и нѣсть Богъ развѣ мене (Исх. 20, 2—3); *разум* „кто бо разумѣ умъ Господень (Рим. 11, 33—34); *слободна воља* „вси, елика восхотѣ Господь, сотвори на небеси и на земли, въ моряхъ и во всѣхъ безднахъ (Пс. 134, 6). И сам га Спаситељ тако назива „Духъ есть Богъ и иже кланяется ему, духомъ и истиною достоинъ кланятися“ (Јоан. 4, 20—24) и т. д.

Наука о Божјим својствима.

Својства Божја могу се подијелити на два дијела: а) својства, што припадају подједнако свијема лицима пресвете Тројице (*идиѡмата κοινά*) и б) на посебна, или лична својства, што засебно припадају појединим лицима пресвете Тројице (*τὰ τρισωπικα ἰδιώματα*).

Као што смо напоменули, **СРНОЈЕМБС** суштини Дух, а у сваком духу, осим духовне природе (*substantia*), ми налазимо двије силе или способности: *ум* и *вољу*, те према овоме и главна својства Божја можемо подијелити на три врсте: а) својства, што припадају само духовној природи (супстанцији) Божјој, којима се Он и одликује као Дух од свију осталијех створења, пошто су ова сва ограничена, а Он је пресавршен и граница нема; б) својства ума Божјег и в) својства воље Божје.

А) Својства духовне природе Божје.

І. *Беспродјелност* то значи: да није ограничен простором ни временом, нити има икаквог недостатка, већ влада свима савршенствима у највећој мјери. Често ми о овоме налазимо потврде у Светоме писму. Тамо се Он назива савршеним „Будите совершены, якоже Отець вашъ небесный совершень есть“ (Мѡ. 5, 48); великим и бескрајним „Велій Господь и хваленъ звлѡ и величію его нѣсть конца“ (пс. 144, 3); славним и царем славе „Господь силъ, тойъ есть царь славы“ (пс. 23, 10) и т. д.

II. *Самобитност* т. ј.: све, што собом обузимље, добио је од самог себе, јер прије Њега није било другог бога, од којег би Он могао добити живот, те му и није нико ништа дао: „прежде мене не бысть инъ богъ и по мнѣ не будетъ“ (Ис. 43, 10). Он има у себи живот, пошто је сам извор живота „якоже Отець иматъ животъ въ себѣ, тако даде и синови животъ имѣти въ себѣ“ (Јоан. 5, 26); „яко у тебе источникъ живота“ (пс. 35, 9 и 10). Најпослије Његово је име „сый“ (ὁ ὢν) т. ј. који заиста по преимућству постоји (κατ' ἑσχατὴν „И рече Богъ къ Мойсею глаголя: азъ есмъ сый... тако речени сьномъ Израилевымъ: сый посла мя къ вамъ“ (Исх. 3, 13 и 14).

III. *Независност*, то значи, да се у свијема својијема силама и радњама сам собом опредјељује и над свијема створењима влада као апсолутни њихов господар „моя естъ вселенная и исполненіе ея и вси живущій на ней“ (пс. 49, 12).

IV. *Свудаприсутност*. *) — Бог се налази свуда и на сваком мјесту, нити је ограничен простором или временом, а доступан је сваком створењу (πανταχοῦ καὶ πάνι παρών) и све собом испуњује (ἀπερί γραπτος καὶ τὰ πάντα πληρών). Вјера у свудаприсутност Божју постојала је у сва времена: период патријархални, подзакони и хришћански. Лијепо нам о томе псалмопјевац говори: „Камо појду отъ Духа Твоєго и отъ лица твоего камо бѣжу; — Аще възду на небо, Ты тамо еси, аще сиду во адъ, тамо еси: аще возму криль мои ранѣ и веелюся къ ободьдѣмъ мори и тамо бо рука твоя наставитъ мя и удержитъ мя десница твоя“ (пс. 138, 7—10).

V. *Вјечност*. — Бог је од свагда био и биће, нема ни почетка ни свршетка, нити подлежи икаквим условима времена. Ово својство често сам Бог присваја у Светом Писму „живу Азъ во вѣки (Втор. 32, 40), приписивали су Му га пророци „прежде даже горамъ не быти и создатися земли и вселенній, и отъ вѣка и до вѣка ты еси“ (пс. 89, 2—3), а приписују Му га и новозавјетни писци, тако на пр. Апостол Павле говори, да је Бог једини бесмртни (1. Тим. 6—16).

VI. *Непромљенливост*. — Бог се не колеба, као човјек, него на свагда остаје један исти и по сили, и по савршенству, и

*) Пошто је божанствена природа нетварна и потпуно духовна, не треба разумјети Његову свуда-присутност у том смислу, као да Он своју природу шири на све стране, као што то бива на пр. са ваздухом или свјетлошћу; не, Он је присутан не само својом премудрошћу и силом, него и самим бићем (τὴ οὐσία), значи: Он сам собом обухвата све, што постоји.

по суштини, и по опредјељењима и по радњама „небо и земля преидеть, словеса же моя не преидуть“ (Марк. 13, 31).

VII. *Свемогућство*. — Бог влада неограниченом силом, све ствара силом своје ријечи и над свијем господари, зато је и свесилан (*παντοδυναμος*) и сведржилац (*παντοκράτωρ*). — Ово избија у свему Његовом стварању и чудесима „Богъ нашъ на небеси и на земли, вся, елика восхотъ, сотвори“ (пс. 113, 11).

Б. Својства ума Божјег.

Ум Божји можемо узети двојако: засебно, — оvdје спада *свевиђење*; и у свези с Његовим радњама — оvdје спада највећа премудрост.

1) *Свевиђење Божје* састоји се у томе, што Он зна сву садашњост, прошлост и будућност како физичког, тако и моралног свијета. „Вся сердца испытуетъ Господь, и всяко помышление разуметь“ (1. Парал. 28, 9).

2) *Највећа премудрост*. — Ово је онај исти разум Божји, узет као извор сваке мудрости, што се огледа у Његовим божанственим радњама. Довољно је тек обратити поглед на хармонију оvdје, да се види да је Он само кадар био овако дивно уредити, да се оvdје види Његова божанствена мудрост „о глубина богатства и премудрости и разума Божія!...“ (Рим. 11, 33).

В) Својства воље Божје.

1) *Највећа слобода*, т. ј. Он силом своје премудрости чини, што хоће и како хоће, јер Он „вся дѣйствуетъ по совѣту воли своея“ (Еф. 1, 11). Тако је радио при стварању свијета, при откупљењу нашем од гријеха, при освећењу и т. д.

2) *Најпоштливија свешост*. — Као највећа морална сила, Бог је чист од сваког гријеха; све оно воли, што је добро, а мрзи свако зло и у свим својим радњама потпуно је вјеран моралном закону „святъ Господь Богъ нашъ“ (Пс. 98, 9), свято слово его (104, 42,) святъ законъ его (Рим. 7, 12), свята мышца его (пс. 97, 1), во святѣмъ путь его (пс. 76, 14).

3) *Ненадмашива доброта*, којом Он од вазда обилато награђује своја створења, дајући им оно, што је пријеко потребно за живот, разумије се у оној мјери, колико је створење кадро примити по својој природи и стању. Она има неколико назива, гледајући на заслуге њених носиоца, као на пр: *благодат, ми-*

лосрђе, дугоштриљење, милост и т. д. „шедръ и милостивъ и т. д. (пс. 102, 8).

4) *Најсавршенија истина и вјерност*. Бог је у свим својим одношајима према својим створењима истинит и вјеран; свако Му је откриће чисто и правилно, а што је год обећао, или што обећа, било добро или зло — или је извршио, или ће извршити. (Небо и земља преидетъ, словеса же моя не преидутъ (Марк. 13, 30. 31; Лук. 21, 32. 30).

5) *Бескрајне правосуђе* т. ј. свакоме даје по заслуги: добре награђује, а неваљале кажњава, као што то видимо при изгнанству првог човјека из раја, судбини Каиновој, потопу, судбини Содома и Гомора и као што ћемо то видијети у загробном животу на заједничком праведном суду Божјем „иже воздасть коемуждо по дѣломъ его... нѣсть бо на лица зрѣнїя у Бога“ (Рим. 2, 6. 11).

(Наставиће се.)

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ
**ИЗОБЛИЧЕЊЕ ЛАТИНСКОГ УВОЂЕЊА У СВЕТУ ТАЈНУ ПРИЧЕШЋА
 ПРИЈЕСНОГ ХЉЕБА И ЊИНОГ ПРИЧЕШТИВАЊА МИРСКИЈЕХ ЛИЦА
 ПОД ЈЕДНИЈЕМ ВИДОМ (ОБЛАНДЕ).**

НАПИСАО **Исидор Метељински**, ПРОТОЈЕРЕЈ

С РУСКОГА ПРЕВЕО **Монах Ниџифор**.

(С в р ш е т а к).

Дедер сад, да још мало разгледамо нека суђења западнијех списатеља, који се односе овоме предмету!

Исти горе поменути Силвеир, међу осталијем, написао је овако: Савршено саједињење човјека с Богом утврђује се евхаристичном свечаношћу. За то, да би било свезе међу храном и онима, који се причешћују, захтјева се у причешћу и пиће. Крв чува живот, и сами живот од ње зависи. Христос жели, да бисмо ми ради Њега били живи. Ко прима у себе (једе) Мене, тај живи ради Мене. Богу је било угодно учинити једно дјело за Евхаристију, т. ј. Тајанство, и уредити Га таквијем начином и поретком, да у њему не буде никаквога раздјељења, те да би по Његовом Великом Јединству било познато

Његово велико и високо савршенство. (Per Eucharisticum convivium perfecta unio hominis cum Deo pratenditur, et sic requireretur potus in manducante, ut fieret advinculatio inter cubum et comedentem. Sanguis vitae conservativus est, ipsaque vita ab eo dependet. Christus voluit, nos propter eum vivere. Qui manducat Me, ipse vivet propter Me. Voluit Deus unum opus facere Eucharistiae, scilicet sacramentum, talique ordine ac dispositione illud ordinare, ut in eo nulla interveniat disjunctio, aut separatio, ut ex eius magna unitate illius excellentem perfectionem coligeremus.)

По таквој правој и истинитој, са суштином Христове науке, суђењу о. Силвеира, требало би закључити, да је он вјеран и у испуњавању ове заповиједи, којом Спаситељ наређује, да се сви и многи, т. ј. и свјетска лица причешћују Крвљу Христовом ради опроштења гријехова и успомене Његова страдања, које нас је откупило од вјечног страдања за гријехове. Али напротив: право кажу они што говоре, да природа вука вазда тегли у шуму. На другој мјесту у свом дјелу он одступа од онога, што је Христос заповиједио, да се са нераздвојном Тајном под оба вида причешћују и свјетска лица, и тегли по природи к својима, и позивајући се установе Тридентинског сабора овако пише: „Заповијед причешћивања под оба вида и Тијелом и Крвљу — није обавезна за свакога, осим за једине свештенике, који извршују ову Тајну, јер је њима казао Христос: *CRUCIEMUS* вѣ Мое воспоминаніе.“ Другијема пак није дата заповијед да се причешћују под оба вида. Тако је, — Христос и није казао, да се треба причешћивати под оба вида, само примати Тијело и Крв Његову.“ (Praeceptum communicandi sub utraque specie non est impositum, nisi tantum ipsis sacerdotibus, conficietibus Corpus et Sanguinem Domini; eis enim dixit Christus: Hoc facite in meam commemorationem. Aliis vero non est datum praeceptum communicandi sub utraque specie. Neque Christus dixit, communicandum esse sub utraque specie, sed tantum Corpus et Sanguinem suam sumendum).

Сваки који савјесно буде разумјевао и разбирао снагу ријечи Заповиједи Христове, са чистом намјером да позна истину, тај се никад неће сагласити на такво својевољно и наопако расуђивање, које је противно Божанственом уређењу ове Тајне људског спасења, нити ће се допустити тој произволности да пада у заблуду и да се причешћује под једнијем видом. Кад би допустили произвољног толковања о овој великој — Божанственим умом уређеној Тајни, која није доступна ни Ангелима, то онда се може лако доћи и до тога закључка, да се

вјерноме народу одузме сасвијем ова света Тајна причешћавања и под једнијем видом, а то на основу латинског мудровања могло би лако бити, као што овај горепоменути говори, да је та заповијед дата само ученицима Сионске Христове Трпезе, са ријечју: „ядите“ без додатка ријечи: „вси,“ — и на пошљетку, пошто је ова заповијед дата само онијем ученицима, који су били присутни на Тајној Вечери, по суђењу наших западних противника, она не би морала бити обавезна ни за остале апостоле, који нијесу ту били, а још мање за њине намјеснике — свештенослужитеље, и што се оно рече, на таквом својевољном и наопаком латинском учењу могло би се допустити, да се ова Света Тајна Причешћа сврпује и без вина, пошто се не даје свијема. Но пази, пошто је Тајна нераздвојна под оба вида, Христос је о Својој Крви јасно изрекао: „Сіа естъ Крoвъ Моя, яже за вы, и за многія изливаема во оставленіе грѣховъ“ — па једодао: „Сіе творите въ Мое воспоминаніе.“ Опрoштења гріјехова сви људи требају и сви се нуждавају у успомени Крви Христове, која измива гріјехе и која је за свакога неопходно потребита и спасоносна; то онда нудимо та Божијему народу спасоносни дио ове Тајне, који је у стању однек нераздијено са првим, значи дизати се над разум Божији, која се држе не опрашта ни у будућем вијеку.

Са вишом се пажњом урасуђавању по овом предмету односи западни писац и полемист Лаврентије Берти (околу 1742 године) Августіјанац, који такође у сличнијем горепоменутијем огромним дјелима, под насловом: „Opus de Theologicis Disciplinis“ пита овако:

„Да ли је баш потребно, да се свјетска лица причешћују под оба вида?“ — и на ово одговара: Нико од католика не говори противу тога, да су се сви хришћани још од почетка хришћанства, у течају све до 12-ог вијека, причешћивали под оба вида (и хљеба и вина) свуда, због тога што их је било мало.“ (Neminem catholicorum negare, quin ab Ecclesiae primodiis ad saeculum usque duodecimum laici passim sub duplici specie communicaverint quando christiani erant pauci.) Али за даље он овај обичај, својим мишлењем, одриче, као бајаги да није био обавезан за све људе, т. ј. ако се мирјани причешћују само под једнијем видом, то бајаги они ту не губе ништа; а за тим говоре даље, да је овај стари обичај укинут и готово су се свуда причешћавали под једнијем видом, и нико од стране источно-православне цркве није подизао противу тога гласа

до 1414 године. За доказ, да је пак до означеног времена Евхаристија преподавата свијем вјернијема под оба вида, Берти се позива на установе Васионских Сабора, а даље набраја оце и учитеље црквене, источне и западне, који су год сагласни са овим древнијем обичајем причешћавања под оба вида, па иза свега тога понавља своје мишљење, да од причешћавања под једнијем видом не бива никаква умањавања ни избитка у тајни, јер је у сваком виду цио Христос, што је и на Тридентском сабору тако установљено: „Потпуно цијели Христос, извор и узрок сваке благодати, састоји се и прима под једнијем видом. Нити божанствена заповијед, ни необходимост спасења захтијевају, да се свјетска лица причешћују под оба вида.“

Противу горе наведенијех извртања западнијех писаца, која они изналазе својим високоумијем, и потчињавају заповијед Господњу под својевољно толковање и властољубиве интересе, рећи ћемо шљедеће:

1.) Ми са потпуном преданошћу истинито вјерујемо, да у свакој честици Евхаристије благодатно постоји сав Христос, а и то вјерујемо, да многи вјерни добијајући под примањем честице причешће под оба вида тајанствено се саједињавају са Христом, и по његовој вољи живе у њему, и Он у њима, и таквијем начином саједињавају се и везују Церквѣ Бога жива; али ми се не усуђујемо дрзнути у овој тајни испитивати дубљину разума и премудрости Божије, него потчињавамо свој ум послушности вјери и овој Божјој неизмјењивој ријечи: „Пійте отъ нея вси, сія естъ кровь Моя. яже за вы и за многія изливаемая во оставленіе грѣховъ.“ Ова је тајна и заповијед велика, која нам је дата устима самога Христа Спаситеља, које, разумије се, вѣром, а не вѣдѣніемъ, и не смије се извртати.

2. Није умножени број вјернијех хришћана нагнао западне извршиоце ове св. Тајне, да лише свјетска лица те спасоносне чаше Господње, него њино прије поменуто одступање од првобитне установе и свршавања ове тајне на квасном хљебу, јер долазак у њиној цркви обичаја причешћавати свјетска лица под једнијем видом јасно доказује и то, што кад су изменили латини квасни хљеб, а узели пријесни, дошли су у трудан положај причешћавати мнозину, јер кад би хтјели сваку честицу умакати у чашу, требало би ту много времена и доста труда, а кад би све честице ставили од једном, онда би се — због несавршенства пријеснога хљеба — образовала нека врло

неизгледна, љепљива, љигава маса, и у таквом положају, без сваке сумње, они су се дрско ријешили својим расуђавањем омаловажити снагу и важност Божанствене Христове Заповиједи, која говори „Идите отъ нея вси“ и отети милионима народа дар спасоносне Чаше Христове.

3. И ако се западни списатељи труде, да укрију вријеме почетка практике пријеснијех хљебова (које је било око 11-ог вѣјека), али се почетак те практике очевидно дочекује горе објашњеном трудношћу причешћавати мнозину свјетскијех лица крвљу Христовом, која је трудност одмах настала са увођењем пријеснијех хљебова.

Западни учитељи, пошто су одступили од Христове заповиједи, и тајанственог саједињења вјернијех са Христом, причешћаванем под оба вида, изнашли су једну другу маглу, да с њом замаглаишу очи у својих хришћана, и без капље здравога разума разгласили су својима, што бајаги: „гдје је тијело, тамо је и крв“ — и тим хоће да оправдају пред својим народом своју заблуду. Али људи! Гдје им је здрава свијест? Зар може тијело бити живо, без саједињења с њим крви, која, будући жива, тече по жилама? Зар тијело неће остати у стању мртвила, кад му се одузме крв, у којој се и састоји суштина живота, као што је сам Бог у Свом открићењу о томе извијестио: „Душа всякія плоти крв“ (Бит. 9, 4; Лев. 17. 11—14)? Ово природно и Богом уређено стање животога тијела, свакоме је познато, као год и то, што пошто се одузме живоме тијелу крв, или му се насилно задржи његово природно кретање, да се оно мора лишити животне снаге. Боже дај,*)

Ти исти западни учитељи, као бајаги да докажу и потврде своју практику причешћаванја под једнијем видом, говоре: да и у грчко-православној цркви причешћују грудне младенце само под једнијем видом вина. Ми ћемо им на то одговорити: пошто се раздружи св. Агенац, и Његове частице ставе у чашу ради

*) Од некога времена у тијесто, од којег се граде пријесни хљебови за службу, почели су сипати по неколико вина, као бајаги, да тим покажу свјетскијем лицима, да се они причешћавују (тобож) под оба вида; но треба обратити пажњу на то, што се за вријеме летурђије пријесни хлеб ставља на Дискос, а вино се сипље у чашу, и у своје вријеме хлеб пријесни на Дискосу благосиља се само као хлеб, и претвара у Тијело Христово, а вино у Чашу благосиља се и претвара у Крв, јер свештенослужитељ показујући руком на хлеб, кад га благосиља, говори: „Пріимите ядите, сіе естъ Тѣло Мое,“ — а оно вино, што се замијесило у хлеб остаје без сваке пажње, колико да није ни турано у њ. Као што се види, они то чине само да тијем обману своје вјерне.

саједињена са вином, онда ситне честице од св. Хљеба иду у св. Вино, т. ј. у крв Господњу и саједињавају се са суштином св. Крви, и таквим начином саставља се нераздјелива суштина тијела и крви Христове, и тако у источној цркви свако се причешћује под оба вида.

На пошљетку ради спасоносног познавања ове Христове заповиједи: „Пійте отъ нея вси“ најбоље је, да се опет обратимо к самоме изворном учењу Христовом, које говори: „Аще не снѣсте Плоти Сына Человыческаго, ни пиете крови Его, живота не имате въ себѣ. Ядый Мою плоть и пийи Мою кровъ имать животъ вѣчный. Ядый Мою плоть и пийи Мою кров, во Миѣ пребываетъ и Азъ въ немъ“. Овијем је баш учењем и указана сва необходимост причешћавати све вјерне, који су достојни саједињења са Христом, под оба вида, ради вјечнога живота са Христом. Због тога је баш Он и додао: „Пійте отъ нея вси,“ — јер је предвидио, да ће се породити самоволни мислиоци (II Петар. 2, 1), који ће се усудити да разаравају Његову велику заповијед. На велику тугу и жалост цркве Његове то се Његово предвиђење и испунило. Како су они, који уче супрот Христовој заповиједи и учењу и учењу и учењу, а маса народа заблудила је и зашла странпутицом те науке и глумила се чаше спасења. Ко може управо појмити, каква ће судба постићи од Божјега правосуђа извртаче науке и заповиједи Господње, а такође не може се што рећи ни о судби оних, који се поводе за том неистином — неразумно, пошто већ у учењу Исуса Христа стоји јасно и разговјетно ријешење тога, са пријетњом: „Аще не ясте плоти Сына человѣческаго ни пиете крове Его, живота не имате въ себѣ. Уста Господя глаголаша сја, скудельный ли языкъ человѣчесиі смѣтетъ дерзновенно извращати благовѣствованіе Христово (Гал. 1, 7 и 8).

Нека добро обратe пажњу сви, који очекују спасења, на глас Божије премудрости, која је припремила своју трпезу, и сазива к чаши са високим проповиједањем: „Прійдите, ядите Мои хлѣбъ и пійте Мое вино; оставите безуміе, и живы будете, да во вѣки воцаритесь“ (Притч. Солом. 9, 5 и 6).

СВЕШТЕНИК и НАРОД

Написао Илија Јовићевић, СВЕШТЕНИК.

„Се азъ посылаю васъ яко овцы посредѣ волковъ: будите убо мудри яко зми, и цѣли яко голуби.“ (Мат. 10, ст. 16).

Народ је маса састављена из разнијех друштвенијех слојева, а ови опет из појединијех личности. Из тог разновреног слоја на површину истог избијају разне струје, од којијех свака тежи к својој циљу, често пута у пркос једна другој. Проводити живот у ма којем од тијех друштвенијех слојева, разумије се разумни и поштени, није лак посао, а камо ли поузданијем кораком ступити на раскршће, ђе се сви друштвени, па шта више и индивидуални појмови у својим тежњама косе, и са тог раскршћа отпочети путовање путевима, који воде појединијем друштвенијем слојевима. Претпоставка ова тако је озбиљног карактера, да је кадра човјека поплашити на сами помисао неког остварења, а камо ли исту узети за полазну тачку у својој раду. Овај огромни задатак, скопчан с великијем тешкоћама и напорима, задаћа је служитељима светог божјијег олтара — свештеницима.

Свештеник, живећи у народу, не може свој живот у провођењу ограничити на поједином друштвеном слоју, дочим остали чиновници могу колико толико да не излазе из својег друштвеног колосијека. Свештеник пак мора прелазити свој друштвени, па шта више и индивидуалне слојеве; но, прелазећи из једног слоја да се супротицају другим, на том путовању наићи ће на разне непријатеље, који ће кадри бити осујетити по њега и и народну масу корисно путовање, и само чврста воља и јаки карактер, моћи ће свештеника водити по тим тако опасним путовима, да обилази повјерени му народ.

Свештеник у свом путовању, наићи ће на разна народна весеља, која ће кадра бити и свештеника одушевити, да се и он ђе који пут бади у наручје народњем весељу.

Народна весеља могу бити разног карактера, у која свештеник треба што дубље да проникне, да ли ће зазријет ђе сјенку какве год саблазни. Сјенка саблазни са сваким ће се боље разминуту, него ли са свештеником. Она ако се с њиме састане, тако ће се спојити, да ће ју сваки лако моћи виђети на лицу свештениковом, и он ће је последије бадава стирати, јер ју неће моћи ни вода ни сапу опрати.

Свештеник путујући по народу наићи ће на друштва, која проводе разне шале често пута неморалног садржаја; у таквој околности, или боље рећи неприлици, треба, да је његов карактер чврст и неприкосновен, иначе, ако свештеник у овакој неприлици олабави, па се преда упливу дотичног друштва, те и сам почне зачињати којекакве шале, он ће у очима таквог друштва донекле уживати похвалу. Сви ће му се чинити присни пријатељи, али кад дође — што се оно каже — стани, пани, т. ј., да се оцјењива свештеников карактер, истина мора да побједи неистину, и тако похвала коју је свештеник уживао у дотичном друштву, претвориће се у срамоту свештеникову, а његови тобож присни пријатељи у најжешће непријатеље, који ће јавности предати вјерно нацртану слику свештеникова рђавог карактера.

Свештеник у овом случају биће као отрцана и сваким окушана машина, која се више ни за шта не да употребијети. Са овим нећу да кажем, да за свештеника није никако шала, и да се због тога мора отуђивати од друштва и кад у њ уђе, да је тамо због његове монотоности у понашању на досади дотичном друштву. — Напротив, он у друштву може сам зачупати шале, али такве, којима ће шибати поједне мане савременог друштва. Свештеник ће тако својим пријатнијем говором чинити дво-струку корист друштву, једно што ће веселити друштво, а друго, што ће га попраљати бисернијем ријечима. Доцније друштво из тих ријечи подићи ће му величанствени споменик, који ће вјечно у народу остати залогом његова сјајног карактера, а народног вјечног сјећања.

Свештеник на свом путовању не може обићи друштво, које чашицу воли. Дошавши у такво друштво, ту ће га сви радо примити и начинити му одма широко мјесто. Ту ће бити људи, који ће свештеника богорадити да што чешће дохваћа напуњену чашицу. Једни из простодушности и наивности, што би им било по вољи, кад би све вино могао попо слити у своје благоутробије; а други опет из злобне намјере, како би могли виђети свога духовног опа. Ње се ваља по каљавом и блудном застору. Свештеник пак, и у једној, и у другој неприлици, треба да чува своје име, с којим је тијесно везан његов свети и високи позив. у првом, да се не да ником за љубав водити онамо, ње је за његов карактер склована врло груба сјекира, а у другом, да такве људе јавно изобличи за њихово гадно и злонамјерно дјело.

Често пута већу људима, као свештеник живи, деси се разлијех несугласица, ради којих се исти подијеле на странке, или партаје. Партaje ће настајати, да у међусобној утакмици и свештеника увуку и придобију га на супрот једна другој. Свештеник, налазећи се међу тако два разјарена непријатеља, мора имати непоколебиву енергију, о којој ће се ти тако страсни друштвени удари као морски валови о кршној стијени ломити. Ако свештеник у тој моралној борби олабави, па се преда једној странци на супрот друге, он је тада себе за врло ниску цијену продао.

Вријеме је најбољи љекар. Оно ће својим дугијем пролазом утишати, поравнати и излијечити све друштвене несугласице, а свештеник ће доцније остати — као црно међу бијелијем.

Има тако слабокарактернијех и безумнијех људи, који ће се усудити, да се са шаливијем ријечима и осмјехом изражавају о по ње којим свештенодјејствима и то у очи самом свештенику. Такви безумни људи својим гаднијем изразима не само што омаловажавају неприкосновене и Богом одређене уставове, него они шта више са тим тако непристојни-ем ријечима вријеђају присутног свештеника у његово вјерско чувство. Боже сачувај! Кад би свештеник таквоме хулнику, па био он не знам којег положаја, да не изађе му из покварене воље, усудио се сам подилазити које-каквијем ријечима, такав свештеник неби више имао право да се зове свештеником, јер би у том случају он био други Јуда Искариотски — хулник и божји отпадник, који безумнијем ријечима да угоди једној сујетној и поквареној природи подриватељем вјере, за коју је у одсуднијем тренутцима дужан и свој живот положити.

У маси народа наићи ће свештеник и на лијене дембеле, који мисле да живе на рачун туђе тековине. Они као такви врло су опасни, јер својим пороком подривају друштвено благостање, без којег не може бити пра-

вог напретка. Деси ли се свештеник са тијем љенчинама, мора бити јако обазрив у опћењу, и даљем дружењу с њима. Свештеник, као духовни отац, мора такве очинском благошћу опомињати, да се поправе, доказујући им, да је љепост смртни гријех, који за собом вуче стотинама рђавијех пошљедица, које подривају опстанак њиховијех породица, части, душе и тијела. Такво изобличење и опомена од стране свештеникове биће од велике користи, једно што ће многе извести из те црне провалије, а друго што ће се сви на сваком мјесту на спрам свештеника са особитијем поштовањем односити.

Ако би свештеник напустио овај за љенчине спасоносни лијек, па се сачувај боже нагнуо њиховој покварености, тај ће добити од народа ону опомену „С ким си такви си.“

Свештеник на свом трудном и дугом путовању наићи ће на људе, који неће да знају ни за чисти понећељник, ни за велики петак, а већ да не говоримо за друге посне дане, које је црква усвојила појединијем саборима. Такви људи, не имајући превагу над тјелеснијем организмом, пуштају се на вољу разуданој жељи, која само годи њиховом трбуху. Слобода у том код њих у толикој је мјери нарасла, да су кадри омаловажавати, па чак и порицати ту свету — Богом потврђену установу и то јавно не бојећи се да ли ће се коме замјерити, или кога саблазнити, доказујући, да пост нема никакве важности за спасење душе човјека хришћанина, и да је пост духовнијем оцима без икаквог смисла натурена биједа, која само убија тјелесни организам. Такви људи неће се стиђети ни од свештеника као духовног оца, него ће многи од њих настојати, да и свог духовног оца улове у ту саблазну мрежу.

Свештеник пак кад ступи у боловијех људи не смије бити збуњен, но без оклијевања и колебања нека уђе у небески шанац, па нек опали само један метак, с којим ће кадар бити поплашити и сузбити све устријемљене непријатеље. Небески шанац, из ког свештеник може водити без бојазни борбу са својијем непријатељима, јест Свето писмо, а метак јесу громогласне ријечи Христа Спаситеља: „Слика аще свяжете на земли, бѣдѣтъ связана на небеси: и елика аще разрѣшите на земли, бѣдѣтъ разрѣшена на небесѣхъ!“ (М. 58. 76). На основу овијех ријечи пост је света установа, која је саборима одређена, црквом усвојена, а самим Богом потврђена, коју је сваки православни хришћанин и богати, и сиромашни, мали и велики, без разлике пола и стадежа дужан поштовати и испуњавати, јер смо сви чланови једне свете саборне и апостолске цркве, спојени једнаком вјером и обвезама. Свето је писмо јаки ослонац, тврда узданица и једини излаз, којијем може свештеник умаћи у оваквој и овијем подобнијем борбама. Ако свештеник у оваквијем тешкоћама не прибјегне Светом Писму, него се ослони на свој ум и рјечитост, те ступи у препирку са таквијем људима, који омаловажавају установу поста, бојати се, да ће победа бити на страни тијех људи, јер „јачи су двојица, него сами Радојица“. Свештеник као побјеђени мора или са стидом оставити такве људе или се савршено предати и ступити у њихову заједницу; у пошљедњему случају не само што је свештеник иступио из свога омеђашеног круга, него у очима тијех људи он је једна бескарактерна личност, чиј слијепи поступак не може се никако забораву предати, ако би се у њега и поуздао такав свештеник, јер „Закледа се земља рају, да се тајне све дознају“ које и Св. писмо потврђује са ријечима: „Ничтоже бо есть покровено, еже

не откријет се, и тајно, ежје неувједљиво бдетъ“ (М. 10, 27). Погрешка ова од стране свештеникове толико је велика, да ће га сваки, а особито прости народ, као јавног грјешника сматрати и прстом показивати.

Свештеник обилазећи повјерени му народ састаће се са људима егостичним, који једино воде бригу о својјем потребама често пута на уштрб како општем интересу, тако и свога ближњег. То су људи са краткијем погледима, којијема је мисао привезана за оно, што је пролазно и времено; а дужности на спрам Бога, себе и свога ближњег угушене су црнијем плаштом њихова егизма. Људи са оваквијем погледима врло су штетни по опште добро, које свкојем свјесном човјеку мора пред очи лебдити. Кад свештеника случај нанесе у средину тијех људи, нек огради своју душу са оградом чврстог карактера, како не би могао до ње доћи кужни задах егостичне болести, иначе, ако свештеник не огради себе са овјијем чврстијем бедемом, него наивно ступи у повјерљиве разговоре, ослањајући се на слијепог и свагда издајног друга „дако“, који је многијема који су се с њим дружили кућу запалио, живот и част узео и душу погубио. Он се ни од свештеника као духовног оца неће ни мало постићети, него ће и њему, као многијема до њега читати опроштајну бесједу.

Имаће и такијех људи у подручју свештеникову, који се ни дан данас нијесу опростили које каквијех празновјерица, које се косе, како са јеванђељскијем учењем, тако и са појмовима здравог разума. Празновјерице, које се задржају понајвише у машти простог народа, воде своје поријекло још од времена кад народ није имао право појма о бићу Божијему, него је објасњао разне природне појаве. Свештеник кад дође у додир са људима, који вјерују у ову тако рећи умну шљепоћу, нек не поштеди ни труда, ни размислања, како ће се вјештије довити, да отклони од своје дјеце ову тако прастару болест, док се јуни им, да су празновјерице мрежа која је поникла из сатанског нита, у којој се лове само безумни људи. Да су оне противне бићу Божијем, и ко у њих вјерује, да тај не вјерује у Бога, а ко не вјерује у Бога, тај није Божији — него сатански — и савршено пропада.

Ако би сувјерје и празновјерице од стране оваквијех људи електрисали по несрећи и самог свештеника, те би се и он замрсио у тој сатанској мрежи, он се више не може сматрати као самостална личност са здравијем разумом, у овом би случају он био такво страшило и авет, какво ни митологија старијех Јелина не може памтити.

Свештеник обилазећи повјерени народ, наићи ће на ове и овјијем подобне непријатеље, који ће кадри бити његово достојанство одузети, ако би се ма којему од њих по својој немоћи и неразуму предао. Но ма како да су разуздани и слаби људи у подручју свештеникову, он треба да се разумије, да су опет све то његова по духу дјеца, а он њихов духовни отац. Пошто је свештеник духовни отац подручног народа, састојећег се из разнијех друштава и личности, те он очинском благошћу треба да гледа на своју разноврсну дјецу.

Као год што учитељу у настаљању и васпитању није могуће сву дјецу по једном начину дотјеривати, него се мора обзирати на поједине индивидуалне особине својијех ученика, и тим особинама прилагођавати знање, односеће се дјечијој природи и моћи схватања; тако свештеник, као народни учитељ мора се обзирати на све друштвене и личне особине подручног му народа.

Прва и најпреча потреба за свакојег свештеника јест та, да подручни народ у појединости познаје, т. ј.: његове особине, наклоности, мане и врлине, што све скупа сачињава душу народну, у чему се и састоји битни услов свештеничког позива. Но да би свештеник, као душевни љезар, могао с успјехом лијечити разне заразе, на које ће, као што смо напоменули, наићи у својем путовању нужно је, да има довољну количину лијекова, којима ће моћи с једне стране лијечити душевно стање подручног му народа, а с друге свој живот обезбиједити у путовању кроз тако заразне болести, јер у противном случају нега ће ма која од реченијех болести заразити, те ће тако, у мјесто да лијечи друге, сам тражити лијека бољи својој, у којој ће можда и душу испуштити, ни помоћи себи ни другоме. Најпоглавитији лијек, с којим свештеник може слободно без бојазни прелазити све друштвене и личне заразе, јест — строга уздржљивост у свему, што би могло ма и издалека бацити тамну сјенку на његов високи и свети позив. Пошто је уздржљивост гвоздени оклоп, који чува свештеника од душевнијех зараза, потиче питање: Који је најглавнији лијек, којим ће ће свештеник моћи успјешно лијечити душевне болести подручног му народа? Између много лијекова, налазећих се у Св. Писму, тој божанственој и светој љекарници, који стоје на расположењу свештенику као душевном љекару, први, најпоглавитији и најачи лијек јесте — љубав. Овај лијек најпоглавитији је зато, што сви остали лијекови морају се с њиме мијешати, кад хоће да се употребе. Свештеник је љекар унутрашњијех душевнијех болести, које је далеко теже и познати и лијечити од тјелеснијех. Тјелесни љекар многе унутрашње болести неће бити у стању познати без за то особите справе; тако ни свештеник многе душевне болести неће моћи познати без за то особите справе. Справа, кроз коју свештеник може виђети разне душевне болести, и без које сва друга средства сиромашна су, јест — опет љубав.

Бадава ће свештеник без љубави улагати све своје и вјештину да заври у душу повјереног му народа, ни из одалека је неће моћи назријети, јер је љубав једини кључ, који отвара забрављену душу. Йубав дакле у позиву свештеничком игра двојаку улогу, као лијек, којијем се лијече разне болести, и као и средство којијем се исте познају. Йубав је огледало, у којем ће свештеник виђети вјерно нацртану душу како свога стада у опште, тако и појединијех личности на по се. Она је света стаза, која ће свештеника, ако на њу ступи, кадра бити одвести, да обиђе свако друштвено и лично скровиште.

Свештеник, ако хоће да постигне цијелъ свога рада, мора све биће своје да облачи у љубавну одјећу, како би његове мисли, жеље, поступци и дјела потицала испод тог светог покривала; иначе ако би свештеник својијем понашањем дао повода својој пастви, да посумња у искреност његове љубави, онда с Богом — све је пропало: и љекови, и справе, и он, и повјерени му народ. Да би свештеник задобио љубав код своје пастве, без које су сва човјечија дјела мртва, треба прије свега да буде љубак у обхођењу, а да би ту љубав и даље одржао, мора је довести у границе строге озбиљности, а то ће бити онда, ако се његови поступци буду слагали са његовијем дјелима, а буде се чувао од просипања одвећ много празнијех ријечи, јер су оне непријатељ, који ће непримјетно разрушити свештеничку љубавну одјећу, коју сваки свештеник треба с највећом опрезношћу да чува, јер једанпут ако је раздере, више је нигда у стању

неће бити поновити, а да не говоримо за којекакве брбљаве ријечи, од којијех човјек мора уши залушпити, тек да их не чује. Овакве ријечи го руће су искре, које ће запалити свештеничку љубавну одјећу, а свештеника показати народу у свој својој тјелесној наготи.

Свештеник ма како у души био идеалан, ако не буде љубак у обхођењу, не ће никада задобити народњу љубав; и тако ће све његово напрезање, да поправи душевно стање свога народа, ходити тромо и затегнуто и, поред свега труда, не ће доћи до жељеног резултата. Љубав је главни стуб, на који се ослања тегота свештеничког рада. Љубавни стуб није као обични, који се могу подићи из камена, или из којег другог материјала. Овај стуб превазилази како по трајности, тако и по љепоти изгледа, све мраморне, златне и сребне стубове, које може подићи вјешта човјечија рука.

Свештеничка дужност у сваком погледу врло је огромна, за то и јест дужност свакојег свештеника, који осјећа тежину свога позива, да гради љубавни стуб, на ком ће моћи почивати са свијем теретнијем бременом, Ниједан свештеник ово за њега спасоносно почивало неће бити у стању подићи, ако тражи мјесто себе другог мајстора, да му га гради; па ма како био богат, јер труд ће му бити узалуд. Бадава ће трошити и пријетње употребљавати, све не ће бити кадро један и најмањи камен отесати за тај тако величанствени и свети стуб. Свештеник, дакле, мора сам улагати труд за подизање љубавног стуба, а од њега као мајстора зависи јачина, љепота и трајност предстојећег стуба. Па из чега ће свештеник подићи тако величанствени и свети стуб, кад за његово подизање ништа не вриједи ни најстужијег одземни материјал? — Тај свети стуб, који је кадар држати тежину свештеничког рада, без којег би свештениково немоћно биће морало подлети, једино се подиже из моралнијех врлина. Моралне врлине јесу дакле свадашње стубове, сиз којег је свештеник само кадар подићи тај, како смо га назвали, љубавни стуб, на којему ће моћи одушке од тако теретног бремена.

Из досад наведеног види се, да је љубав, којој мора бити претеча добра воља, најглавнија чињеница у свештеничком позиву. Да би љубав била стална и неповредљива, треба да је тјесно спојена са стрпљењем. Стрпљење је нужно сваком човјеку, при сваком послу, ако хоће да једанпут изађе на крај, а свештенику особито.

Разне друштвене и личне разврате и недостатке неће моћи свештеник ако би хтио одједанпут довести у жељни поредак, зато се хоће и сувише труда и времена, па тек само неки дио од свега, да дотјера по својем калуцу. Ако свештеник не имадне довољну количину стрпљења, с временом олабавиће у својем раду, и мало, помало, може нагнути једној врло худој погибелји, а то је — очајање, претпостављајући себи, да је његов труд и напрезање око душевног стања својега народа безуспјешан.

Нестрпљење може свештеника одвести и у другу болест, која није мање опасна, до — очајања. Болест та јест — нервозност. Ова болест, не само што је убитачна по здравље свештениково, него она и његов позив сасвијем сакати.

Његово дотле у понашању љупко опхођење са подручнијем народом, претвори се у одвратну осорљивост. Његов благи проницателни поглед, замијени се са дивљијем разрогачењем. Његово скромно, а достојанством

испуњено држање, zamiјени se nestalnošћu i kolebljivošћu. Његове ријечи, које су дотле биле мелем за болне душе, претворе се у псовке и срамоту. Ход, тон говора, израз лица, све је то добило сасвијем други изглед, једном ријечју, сав свештеников карактер добио је изопачену измјену, те је тако од свештеника постао сасвијем други човјек, који ни почем не личи на свештеника. Свештеник са овијем душевнијем болестима. забадава ће обилазити да лијечи душевно стање подручног му народа. Прва болест својом суморном и хладном горчином покриће цијело свештениково биће, као снијег оплемењену воћку. Студни повјетарац ове хладне болести смрзнуће свештеникове способности, а његова чула и цијело осјећање залити сантом вјечитога леда, те ће тако од живог свештеника постати хладна укочена, мраморна статуа, поред које ће бити широм отворена врата свакојакијем друштвенијем развратима и деморализацији.

Свештеник са другом душевном болешћу не само што не ће бити кадар сузбити разне пороке, него ће његове пецкаве раздражене и заједљиве ријечи бити слама, која ће још већма у повјереном му стаду потпиривати страсни друштвени пламен, који ће с временом запалити њему на очиглед његову највећу аманетну светињу.

Свештениково понашање у опште дијели се на два главна дијела: на званично и на приватно. У званичном понашању налази се свештеник при свакојем свештенодјејству, а иначе је у приватном. Ако свештеник хоће да одговори својем големом и светом задатку то оба његова понашања треба да избијају из једног извора, тај приватно понашање мора бити тијесно везано са званичнијем, оно се управ мора из њега порајати тако, да приватно понашање код свештеника буде чедо званичног. Код којега су свештеника оба ова понашања у тијесној вези, тај ће моћи с успјехом обплазити и лијечити душу својег стада и бити јој од-користи. Он ће бити свештеник свуда и на сваком мјесту у потпуном смислу ове ријечи.

Ако свештеник своје приватно понашање отуђи и удали о званичног тако, да међу њима не буде ништа међусобног, тај нека не мисли, да ће далеко одмаћи у својем путовању.

Путовање његово биће голо окретање око самог себе и ништа више; а такво окретање не само да га неће ни докле довести, него ће му замачати свијест и оставити га у такозваној умној бесвијестици.

Овђе су у кратко истакнути само они пороци, који својом огромношћу падају у очи и најпростијем човјеку, а остали, којијех сијасет има, остали су на приказ времену и људма, који желе моралног добра својем народу јер „ко ће сили божјој одољети,“ „Ко л' пучину мореку пребродити.“ Ако пак свештеник, као душевни љекар, буде кадар познати разне народне пороке, а себе обући у оклоп уздржљивости, који ће кадар бити осигурати непорочност његове душе, а омогућити му пут, да може слободно корачати кроз пушеће тмуше народнијех порока, а уз то буде познао и прибрао средства, којима се исти лијече и сузбијају, а своје приватно понашање доведе у сугласност са званичним, — тај ће свештеник с поузданијем успјехом вршити — апостолску дужност. Њега као таквог неће поплашити големи задатак, који му ставља у дужност, да обилази по разнијем друштвенијем и личнијем скровиштима, као ни хаос разнијех порока, који се тамо налазе. Ноге његове, на тако дугом путовању, и ако ће газити по дивљачној трњем и кудином начиканој шуми, опет неће осјегити никакав умор. У овом случају њега неће носити тјелесне, него духовне ноге, које

неће осјетити ни тежину тјелесног организма, јер се и он претвара у духовни. Његова златна уста, која ће грмјети лековитијем и духовнијем ријечима, које ће као муње спаљивати грјеховну одјећу повјереног му народа, никада се неће уморити.

Његово племенито срце, испуњено хришћанском љубављу, биће сваком на расположење, да из њега може точити и своју душу појити у довољној мјери тијем светлијем божанственијем нектаром. Руке његове неће престајати косити мачем божје правде мрке везе разнијех порока, који пакленијем стегом вежу душу — то мило божје чедо.

Овакав свештеник на својем по народу дугом путовању потпуно ће схватити дубоки значај и смисао ријечи Христа Спаситеља, које се односе на његов високи позив „Се азъ посылаю васъ яко овцы посредъ волковъ; будите убо мѣдри яко змии и цѣли ако голѣбѣе“ (М. 10. 16.); а његово повјерено стадо налазеће се на зеленој ниви Господњег винограда орошеној благом росом јеванђелског учења овај будни пастир одвешће до врата вјечне радости и удостојити га ријечи Христа Спаситеља.... „приидите благословеннии Оца моего, наслѣдите уготованое вамъ царствіе отъ сложенія міра.“ (М. 25, 34).

Остро брдо, 31. Јула 1897 год.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
СТАРИНЕ
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

**Неколико писама Патријарха Јосифа Рајачића, послатих Протопопу
Которском Јакову Поповићу. *)**

№ 124.

I ПИСМО

Љубезнији Мой!

Съ величайшимъ соболѣзнованіемъ ови дана разумѣхъ преставленіе ваше добре супруге. Нисам се надао вами тога и тако скорога удара. Но кадъ е тако промисал Божіи хотіо вы ћете и по мудрости и по начало-положеніями Христіанскаго ученія кое обое вама е у великой мѣри собствено, знати Божіою вољи себе покорити и утѣшити. Будите дакле любезнији мой, храбаръ ратобораць, противъ и тога свирѣпога волне-

*) Овај знаменити Прото служио је свету православу цркву у Котору 54 године са угледним поведењем и похвалним извршавањем свештеничке дужности и то у најкри-тичнија времена, да је незаборавну успомену код грађана которскијех оставио. Он је био велики љубимац Господара црногорских Св. Петра и Владике Петровић-Његоша Петра II, који је од исгих и велики број пријатељскијех писама добио, као и од светопочивших митрополита српских *Стратимировића, Станковића, Јосифа Рајачића и Машуревића*, да му се име не само у Котору него и у свој Боки Которској са великим пијететом и данас спомиње, кога сам и ја лично у Котору познавао и походио, и који ми је његова писма пријатељски повјерио и предао, ради познавања његовога узвишенога духа, који се борио за правосла-вије и народност своју, и која ћу писма по времену јавности предавати.

Филип Радичевић.

нія здѣшнѣга житейскаго моря; имаюћи свагда на памети оно древно по всегда истинито реченіе: „што не можемо избѣћи, треба терпѣливо сносити.“

Садъ о чему другом. Мое премѣщеніе знамъ да вам е познато. Причине су тога многе и важне. Ово само знайте, да я о томъ нигда ни ислю не бы, да се ние радило у Далмаціи што се е овде зло очима гледаюћи и немогући помоћи, морао би се на брзо окончати. Но премда љу лицемъ и отићи но срцемъ и душомъ пребићу свагда съ вами съ моима особито возлюбленимъ Бокези.

Ако ме питате, кадъ љу одлазити?... Незнамъ ни самъ. Я нежелимъ отићи докъ ми измѣна не дође. Мой наслѣдникъ юшъ ние наименованъ; а Г. Архіепископъ вратио се изъ Беча дома. Надежду добру има, и уздамъ се у Бога, да ће те скоро утѣшени бити.

Садъ ми опишите путешествіе Гувернерево крозъ Боке, и кажите ми како е васъ приміо.

За оно новаца што е кодъ мене одъ мѣсе покойнога Никодима немойте ништа бринути се, я љу пріе мога отхода намирити.

Поздравите ми вашу Тоду и Секу, и све добре наше Которане и здравствуйте; я самъ свагда

у Шибенику, 12. Ав. 1833.

вашъ благожелательнѣйшій

Јосиф — Епископъ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
ЦЕНТРАЛНО

ГРНИ ЕПИСКОПЪ
ЛЮБЕЗНѢЙШИМЪ МИ
ГРНОСІЕВИЋ

Не медлимъ ни найманъ отговорити на ваше сердечно писмо отъ год. овога мѣсеца. Я не само што нисамъ умрѣо, него хвала Богу нисамъ ни боловао цѣлога овога лѣта развѣ по еданъ или по два дана отъ расхлажденія или отъ поквареногъ стомаха. Таковій гласъ ние се могао распрострети развѣ одъ оне людц, кои би у данашнімъ обстоятелствама желили да ме найма у число живыхъ. — А те люде ласно ћешъ погодити кои су? То су они люди кои не желе народу него сами себи добра, и кои за еданъ коракъ учинити неби марили да полакъ рода чловѣческаго и свію Епископа кои су больи и вриедни одъ ьныхъ на еданъ тратъ нестане и да изчезну као димъ и ютреня роса. Но ако Богъ да —! неће ихъ та бува уести! и я башъ у пркосъ нећу садъ банъ да умремъ!! а теби и твоіой милой фамилиі сердечно благодаримъ на усердію и участію кою е та у Далмацію изъ Плашкога дошавша несмыслена вѣсть причинила. —

Садъ би ти нешто рекао, али се боимъ да комъ не откриешъ одъ куда знашъ? Но любавъ моя къ тамошньої Епархіи нагони ме да ти кажемъ и шта ми је на срцу одкриемъ, само те заклинѣмъ с' - тимъ олтаромъ кому свакій данъ приступашъ, да мое име и ово писмо за мога живота не откришъ. — — —

Далматинци и Бокези су важна часть народа сръбскога. Зашто неби и оны на Сабору народнѣмъ репрезентирани били?? Еда оны не спадаю подъ истога Митрополита? Еда оны недобиваю одъ истога Митрополита

твое Еп'скопе? — Оъ кадъ би я то доживіо мое миле Бокезе и Далмацинце на Сабору видити!!! — Питашъ ме шта тунъ радити треба? Ево што: Едно прошеніе одъ Боке све преко Гуверна на Ньихово Величанство, а друго отъ Далмаціе и то безъ отложенія. Я би желіо да другій кромѣ тебе не добіе те чести тако вамъ важномъ дѣлу виновникъ быти.

Прошеніе на Его Импер. Величество треба да е подписано отъ началнога священства изъ свакога комунитета, одъ поглавара свакога комунитета и отъ своіо монастира. Потомъ треба да Бокези пишу на градове и комунитете Далматинске: Задраномъ, Шибеничаномъ, Скрадиняномъ, Дернишаномъ, Кънинаномъ, Обровчаномъ, орденариату и свима монастиремъ и да ихъ позову да подобно одма сотворе. Добро би било да и у Истрию то исто Перойчаномъ саобще, а особито Бокезкимъ Тріестинцемъ и да ихъ моле да оны прошеніе ньихово у Бечъ кодъ Двора подкрѣпе. — Садъ е томе време; дѣлайте дондеже свѣтъ имате!!

Ето любезный мой видишъ да нисамъ мертавъ него живъ и да радимъ за обще благо, и за славу народа Србскаго, и да желимъ да и ви радите! цѣлуюћи тебе и твое, и све мое миле Бокезе, остаемъ свака добра вамъ желећи

твой

Р. — — заплетени потези пак даље продужава. Дубровчане немојте пренебрећи, — Ја мислимъ да у Реку редъ вашемъ ишцете, да число депутираца Далматинске Епархіе буде слѣдующимъ начиномъ опредѣлено и расположено:

1. Депутираць чина монашескога alter nativamente изъ Далмаціе и Боке.
2. Депутираца чина священническаго, еданъ изъ Дубровника, еданъ изъ Далмаціе и еданъ изъ Истріе.

Што се трошкова тиче кажите, да сте готови такве као и другій Іллирической Народъ у Унгаріи полагати.

У В. (држим у Вршцу) 27. Ноем. 1841.

Ј. Р.

III. ПИСМО.

Благоговѣйшій Протопресвитеръ
Намъ Любезный!

Ваше ми е писмо съ коимъ ми благе ове дане и Новый Годъ честитате тако исто пріятно било као што ми е увіекъ сладко Котора се опоменути. Вы сте еданъ одъ најудалѣннй скоро мои приврженика, и ово обстоятелство дае Вашей привржености велику цѣну ерь обично чимъ е тко одъ кога удалѣнн, тимъ га се теже сѣћа. — Иста га ваша и многи други Далматинаца приврженост улива у мое преи желю предѣле незаборавне Далмаціе поодити и кадъ би то іоштъ едан путь у момъ животу могао учинити, онда би се срце мое сасвимъ иззадовольило. И изъ тога погледа благодаримъ Вамъ на Вашему ердачномъ честитаню што самъ читаюћи Ваше писмо неколико лепшхъ часова' съ мислима у Далмаціи

провео и у Котору проживіо. Ја васъ увѣравамъ, да и я вама и вашемъ дому и цѣломе Котору, миръ любовь слогу у добримъ намѣрама и свако благополучіе изъ свега срца желимъ.

Примите отеческій благословъ мой, и будите здрави, а я ѣу съ благоволеніемъ и благонаклоности быти. Вашего Благоговѣинства

благожелательный

Јосифъ Раячиѣ.

У Карловцы 3. Јануара 1844.

Протопресвитеру Которскомъ Іакову Поповиѣу.

IV ПИСМО.

Благоговѣннѣйшій Протопресвитеръ

Намъ лобезный!

Ваше самъ 6. Августа на Мене одправлѣно писмо съ благоволеніемъ приміо и тимъ свесрдніе у скорби кою сте у нѣму изразили участвовао, што самъ увѣренъ да она изъ сердечнаго одушевленія Вашегъ за цркву и народъ проистиче, подразумеваюћи да е и цѣла Далмація у томъ прирѣнью съ вама заедно тако исто одушевлѣна. — Да самъ я од мое стране, праведной туги вашой у свакой прилики лека тражио, о томъ се мислимъ е нѣима моя Далмація кою я у слаткомъ воспоминанію непрестано држимъ, не сумни, као што съ друге стране и о томъ може быти подпуно увѣрена, да на нѣмъ Епископа вашегъ Менѣ тако исто као и вама самима на срцу лежи. Ове мое стараніе о незаборавлѣнимъ моимъ Далматинцима свѣдоче безбріни они трудѣ коѣ я кодъ Августѣйшегъ нашегъ Двора у свако доба само зато полажимъ да нѣмъ среѣне и задовольне видимъ, надаюћи се наравно, да ѣе они тако и у благочестію, благоправію и свакомъ добру съ великимъ успѣхомъ напредовати. — Изъ овогъ погледа могу васъ у толико тѣшити, у колико се я тврдо надамъ да веѣ неѣете дѣто быти якоже не имущіи упованія, но да ѣете скоро желѣннимъ Епископомъ одъ Нѣговогъ Величества быти помплованы.

У той истой надежди и васъ укрѣпљаваюћи, и желећи вамъ одъ Свѣвшнѣгъ дародателя сва блага съ благоволеніемъ и благонаклоностію есамъ

Благоговѣинства Вашегъ благожелательнѣйшій

Јосифъ Раячиѣ.

У Пожуну, 28. Августа 1843.

Осим ова чѣтри налазе се код мене још чѣтри друга писма патријарха Јосифа, али у истима нема што би важно за нашу историју било, зато се јавности и не могу предати.

Филип Радичевиѣ.

РАД КЊАЖ. ЦРН. ШКОЛСКЕ КОМИСИЈЕ.

Овом приликом доносимо реферат г. Јова Љепаве о српској граматичи, која је Школској Комисији на оцјену предата, а натпис јој је :

Српска Граматика за трећи и четврти разред основнијех школа. Написао Н. Н.

Реферат гласи:

Према решењу Књ. Црног Шк. Комисије од 5 маја ов. г. прегледао сам уџбеник под горњим натписом, те сам у стању данас поднијети о истом своје мишљење.

Мислим, да неће бити згорег прије свега рећи неколико ријечи о граматичи и њеном значају у школи уопште и у основној на по се.

Сјећам се врло добро, како смо ми у нашој старој основној школи учили граматиком: почињући од питања: „што је то граматика,“ па до краја, одлични ученици знали су све од ријечи до ријечи на памет, те су сретници за такво знање граматике добијали: *одлично, првасходно* и т. д., али ови исти одликаши, кад би требало самостално написати макар и најмање што, кад би требало да изложе своје мисли о предмету њима више или мање познатом, тек *сад ми се видјело*, та ти сретници то нијесу у стању: у оном, што они напишу, нити има свезе, ни смисла, а о ортографији да и не говоримо, па и говор им је далеко од граматике.

Као што се види, она старинска одредба, што је граматика (*отв.: наука, која нас учи правилно говорити и писати српски*) није добра: овдје се теорији приписује оно, што у ствари припада пракци. Као што смо видјели у старој школи одлични ученици одлично су знали *теорију* граматике, а у пракси су били врло слаби, много слабији од онијех, који те теорије ни учили нијесу. Ако се изучавањем матерњег језика постизава каква практична цијељ, она се не постизава путем теоријског изучавања језика, изучавањем граматике, а *практичнијем вјежбањима* на једно или друго правило, т. ј. онаквијем истијем путем, којим дјеца, подражавајући одраслијем, науче се више или мање правилно говорити и без граматике, још прије ступања у школу.

Пошто је граматика предмет теоретичан, она је прије свега дужна старати се, да постигне и цијељ чисто теоретичну, т. ј.

научну: њен је задатак, да ученику отвори очи, да му цио ред појава у језику буде разумљивији, а у исто вријеме да му она постане критериум за даље самостално напредовање и усавршавање у језику. Појав, који објашњава граматика, јест језик, и то његови облици и закони. Наравно, свако дијете још прије ступања у школу, док још нема никаквијех граматичнијех појмова, већ се користи свијем средствима свог матерњег језика, свијем његовијем формама и законима. Али се њиме користи несвјесно, као природнијем даром. Задатак је граматике, да *несвјесно прешвори у свјесно*. Она расклапа пред очима ученика сложене облике у елементарније и обратно, показујући, како од елементарнијех облика склапају се сложени; упознаје га са законима и правилима овакијех слагања, објашњава значај појединијех облика и одношај њихов према другијем.

Сасвијем је природно, да дијете, док још прибира благо матерњег језика, није у стању схватити значај граматике, те се користити њоме неће, док прије свега *практично* не обогати се знањем матерњег језика, а у то и сазре толико, да се може користити теоријом.

Основна школа, као што и име њено каже, саопштава основна знања, а на *Национална* језика тиче, мало по мало упознаје дјецу са *Српске вароши* језиком, то онијем путем, којим се упознавао већ у кући својих родитеља, т. ј. путем практичнијем, само што у школи *Српске вароши* вјештије и систематичније чини. *Теорији у основној школи нема мјеста*, па према томе ни граматички. Нек се дијете обогати што већим бројем ријечи; нека се упозна *практично* са облицима; нек умје свезно исказивати своје мисли усмено и писмено, цијелъ је потпуно постигнута и без граматике. Особито је потребно нашој дјечи, нарочито са села, а такове је велика већина, да стече што више блага нашег језика. Због услова нашег још патријархалног живота језик наше дјеце врло је сиромашан, те се слободно може рећи, да једно дијете од 7—8 година из које српске вароши у том одношају је богатије од нашег дјетића од 15—16 година, који не иде и школу. За то је потпуно неосновано мишљење покојног професора Броза, који пишући основу за српски језик у црногорскијем гимназијама, рекао је, да су наша дјеца у фразеологији много богатија од друге српске дјеце, те да за то одређује мали број часова за тај предмет.

У новије вријеме свуда се граматика, као теорија, истискује из основнијех школа, а дјеца се подучавају практично,

непрекидно вјежбајући се у говору, читајући, приповиједајући на разне начине прочитано, а и писмено излажући своје мисли по плану, који учитељ мора дати. Данас и ако дијете умије разбирајући *погодити* облик, врсту појединијех ријечи и т. д. па уз то ако и чита *као ластавица*, ипак не зна језика, ако не умије свезно, правилно исказивати своје мисли, према свом развитку, усмено и писмено.

Много је корисније изучавати граматику потанко већ онда, кад ум учеников добије извјесно развиће, кад је он у стању разумијевати апстрактне мисли, и граматика му се већ не чини збирком сухијех и тешкијех правила, која он, при свој својој жељи, не може освојити. Све теоријске потанкости врло брзо излапе из главе ученика. Што доцније отпочне подробно изучавање — то је боље. За то и у бољим гимназијама и другијем средњим заводима у прва четири разреда матерњи језик највише се практично предаје.

Из свега до сад реченог излази, да управ не би ни требало давати ученицима основнијех школа у руке граматику. Заиста ваљанијем учитељима она није од потребе, јер знајући, која је цијељ *научавања* матерњег језика у основној школи, они своје предавање *уопште* тако, да граматика постаје сувишна. У рукама *нак неискуснијех* учитеља, а оваковијех није мали број не само код нас, него и код далеко напреднијих народа, граматика постаје врло *згодно* средство, да се ученик затупи, да добије одвратност и према школи, и науци и т. д. За то бих, кад бих био мјеродавац, формалну граматику савршено истиснуо из основне школе, те би и даљи говор о споменутом уџбенику у почетку био сувишан. Пошто још није дошло то сретно вријеме, да се формална граматика како код нас, тако и код осталијех народа савршено истисне из основне школе, треба је, да свратимо пажњу на горњи уџбеник писца Н. Н.

Уопште признати се мора, да је састављач уложио у ово дјело приличан труд, премда с мање муке могао је прије и боље цијељ постићи. Као што сам писац каже при састављању овог уџбеника старао се, да све буде марљиво израђено, да распоред грађе буде удешен за дјецу основнијех школа; да правила буду изложена у кратко, лако и разговоријетно по одличнијем филолозима српскијем, на основу народнијех умовина и најбољих наших писаца, међу које писац броји — Јована Павловића и Магарашевића.

Дјело је подијељено: на приступ (готово три стране) и четири дијела: дио први наука о гласовима (цијелијех шест

страна), други дио наука о основама (13 страна), трећи дио наука о облицима (47 страна); четврти дио наука о реченицама (само 4 стране); пети дио раставни знаци (9 страна). Гдје се говори о подјели граматике, видимо, да није све подијељено овако, како у ствари постоји у његовој граматизи; тако на пр. на стр. 3 код подјеле стоји један дио (други) о основама, а у тексту о томе нема ништа, него се говори о врстама ријечи; пети дио у подјели не постоји, а у тексту постоји и овај дио.

Већ из горњег може се видјети, да је писац прекорачио границе уџбеника, намијењеног ученицима основнијех школа. Тако у приступу писац говори: што је језик, што је мисао и реченица, што је ријеч, што су основе, коријени и облици ријечи, наставци за облик; што су слогови и гласови, што је граматика, како се дијели граматика? Овдје има читав низ дефиниција врло неприступачнијех дјечи основнијех школа, као уопште све дефиниције. Оне нијесу ни од какве користи ученицима основнијех школа, него на против оптерећавају га, па још кад се сретну оваке одредбе: на питање, шта је мисао и реченица, овако се одговара: „кад нешто замислимо о неком предмету, одмах постаје мисао; мисао ријечима исказана или написана, зове се реченица.“ Осим те тако саме дефиниције овдје има и неправилност: ми можемо нешто замислити, а да не буде мисао.

У првом дијелу говори се о гласовима, на име: о говорнијем оруђима (ређа се осам); гласови и слова српског језика; шта је ћирилица, а шта латиница; шта су самогласници, а шта сугласници; подјела самогласника по говорнијем оруђима на непчане и ненепчане; подјела сугласника по говорнијем оруђима, по звучности; особине сугласника; наглашавање; врте акцената, мјесто акцената. Као што се из овог види, то је врло много за основну школу: све, што је речено у приступу и у овом првом дијелу треба знатно скратити, да највише буде 1—2 стране. О акценту говорити и већини учитеља узалудан би био труд, јер га и они тешко разликују по каквоћи, нити се могу навикнути на опште српски.

Пошто у начелу одбацујем готово све до сад споменуто, то налазим, да је сувишно обраћати пажњу на поједине нетачности или неправилности; као на пр. одмах у почетку говори, како *сваки човјек има неке мисли*, али нијесу познате, док их он (не) *искаже*. Овдје се помиње ријеч *мисао*, а тек доцније

долази њена одредба, као што смо већ споменули је. На другој страни говори се о промјенљивијем ријечима, те прелази на дијелове промјенљивијех ријечи, а није учинио предходно подјеле на ријечи промјенљиве и непромјенљиве. Даље се говори: „Саставимо ли два или више гласова добијамо слог“; ово није добро, јер би могли сложити *жк*, али не би био слог.

У другом дијелу код подјеле ријечи на врсте споменуо је само осам, а, мислим, требало би се држати старије подјеле, јер и усклици значе неку представу: као израз наших осјећања и т. д., а исти писац при крају код врста ријечи спомиње

На питање, шта су именице, међу осталијем каже, да су именице „и оно што замислимо или опазимо“; овијем је хтио означити мислене именице, а то не излази, јер можемо нешто замислити, а да не буде именица.

Код одредбе, што су мислене именице, речено је: „мислене су именице оне, које не можемо нашим чулима опазити“; никаква се *именица* не може чулима опазити, јер је *именица* апстрарција, него можемо чулима опазити оно, што именица значи, дакле, и овдје је требало рећи: Мислене су именице оне ријечи, које значе неке предмете, које само умом замишљамо, да постоје, из *Водовод* слогно.

На стр. 12 речено је: „*Једнина* је именица, кад се само о *једној* говори“; овдје *једној* односи се на ријечи именици, а не говори се о именици, него: о лицу, ствари, предмету. При крају исте стране речено је, да „особне не могу имати множину, а ни збирне . . . Све друге имају и једину и множину“. Зар и све мислене?

На стр. 13 има више погрешака у нагласку; тако на пр. није *планина*, него *панина*; примјер *Веље брдо* (треба нагласити *брдо*) не ваља, јер *вељ* и употребљава се само у одређеном виду (те и у другом примјеру оно *веље* није добро наглашено).

У основној школи рано је дефинисати стварну разлику и постанак степена поређења, то често нијесу ни људи одрасли, школовани, те због тога нијечу, да има три ступња поређења; доста је показати дјеци основне школе придјеве у сва три ступња. Добро је писац учинио, што је узео три ступња, јер што други кажу, да *бијел*, *црн*, *жуш* и т. д. не могу се назвати први ступањ, јер ту није било никаква поређења, немају разлога: они треба да се сјете, како су уопште придјеви постали, па ће видјети, да и ту има неког поређења међу предметима, те и међу придјевима, иначе у говору не би ни било придјева.

Међу поређене придјеве добро би било да је метнуо *висок*, *виши*, *највиши*, јер се овај придјев у другом и трећем ступњу често узима мјесто *велик*, *већи*, *највећи*; осим тога други степен и трећи још се од *висок* у нас каже: *височији*, *највисочији*.

Свежа треба виша споменути (нема: *и*, *да* и т. д.) и при-мјера изнијети. Има и одступања од ортографије; тако на пр. свезу *зашто* писац пише двије ријечи.

У трећем дијелу треба одмах пријећи на промјену именица, без предходне подјеле, пошто не могу схватити разлику између *имена* и глагола. Посао је учитељев својим методичнијем предавањем да наводи ученике, како ће сами извести закључак, да се именице, придјеви, замјенице и бројеви мијењају на један, а глаголи на други начин; а тако исто и разлика међу промјеном имена.

Код промјене именица онолико напомена није за дјецу основнијех школа; главно је, да се дјеца упознаду са обичнијем, општереспискијем облицима. Напомене треба знатно скратити.

Мјесто ријечи *веселе* боље је узети ријеч *поље*, јер *веселе* у множини није обично. Има гдје-гдје погрешака у нагласку, али се оне могу лако исправити.

На стр. 41 преведено је, да предлози управљају падежима, а то није тако, него треба казати: предлози се слажу са падежима, као што исти писац каже на другом мјесту.

Мјесто да говори, да првијем падежем не управљају никад предлози (стр. 41), треба казати, кад ријеч стоји у првом падежу, тако исто и остали падежи без предлога што све значе, а најбоље би било све ово одавде пренијети у синтаксу, и што краће рећи о употреби у реченицама поједанијех падежа без предлога и с предлогом.

На стр. 45 речено је: „пређашње свршено показује, да се радња збила у један трен,“ а то није тако, јер је пређашње свршено и *писах*, а радња се није збила у један трен, него је дуже трајала, па се свршила; оно би вриједило само код тренутнијех глагола. Ни одредба пређашњег несвршеног није добра. У будућем времену не пише се *реку*, него *рећи* *ћу*.

Назив *прошло вријеме* за perfectum не ваља. Код прошастог глаголског придјева не треба дјечи казивати, шта тај облик значи, јер то дјеца не могу схватити.

Како постају поједини облици у глагола (стр. 49) премного је за основну школу, те треба све изоставити, а тако и подјелу на врсте и раздјеле; напомене треба знатно скратити.

Глагол *клаши* дошао је и у други и трећи раздио пете врсте.

Неке глаголе, код којих се у говору гријешу, добро би било, да писац напише у свијем облицима, мјесто да каже само прво лице којег времена.

Четврти је дио опет врло стегнут, те би њега ваљало раширити. Треба више изнијети примјера разнијех подмета и то редом: подмет именица, замјеница, број, придјев и т. д. О додацима подмету и прироку треба што више казати и примјерима објаснити. О сложенијем реченицама треба такође више што рећи. Односно подређенијех реченица треба казати, да оне ништа друго нијесу, него додаци подметови или прирокови изражени цијелом реченицом, кад се не могу једном ријечи казати, те какви све бивају додаци подметови и прирокови или које друге ријечи у реченици, такве су и додане реченице.

Интерпункција је опширна, али ово не би било на терет дјеци, кад би сви учитељи већ од првог разреда почевши постепено упознавали дјецу са овим знацима. Већ у првом разреду морали би ученици знати, гдје треба тачку писати. Већ у првом разреду морају ученици имати појам о мисли и реченици, за то кад научи толико, да може једну просту реченицу написати, треба му казати, кад се цијела реченица напише, треба ставити тачку. Тако опет у другом разреду, раширујући реченицу са додацима, може се упознати дијете и са запетом, а то му је већ потребно и ради читања; и т. д.

На овај начин мало по мало дјеца док уљегну у друго полугодиште четвртог разреда, већ су практично упознала се са свима знацима, те им остаје у другом полугодишту само систематично још једанпут проћи оно, што су практичнијем путем већ усвојили. А ако овако не буду се упућивала дјеца, све нек науче у четвртом разреду „као оценаш“ интерпункцију, ипак у писму неће је умјети примјенити, као што не умију многи и по свршетку средњих школа, јер нијесу учили ни у основној, ни у средњој како би требало.

Пошто је писац уложио толики труд око овог уџбеника, а до данас нико други није поднио свој ни бољи, ни овакав, предложио бих Књ. Црн. Шк. Комисији, да се ово дјело писцу поврати, те да га удеси према горњим примједбама, и како сам у самом тексту мјестимице означаио, ако писац пристане, а за тим да га прими, како ће ученици основнијех школа добити систематично и у кратко изложено све оно, са чиме их учитељи у школи практично упознају.

Извјештај о основним школама црногорским у школекој години 1895—6.

(Саопштава се у изводу.)

Ревизор: **Перо Калуђеровић**, учитељ Љуботињски.

1. Школа у Врчеле (нахија Црмичка).

Испит је држан 16 јуна и трајао прије и послје подна 8½ сати.

Школа је троразредна: I, II и III разред.

С почетка године било је уписано у сва три разреда 89 ученика и 1 ученица, од којих су испиту присуствовали и по разним наставним предметима били испитани 86 ученика—(ца).

Четворица ушљед фруса нијесу могли бити присутни испиту, а један због слабог здравља ослобођен од школеке дужности.

Укупни годишњи успјех о испиту по разредима показао се засебно:

У I-вом разреду близу врло добар.

„ II-гом „ врло добар.

„ III-ћем „ тек врло добар.

Чистоћа школе, пошће и држања љачког било је добро, а дисциплина у сва три разреда више него врло добра.

Наставни предмети обрађени су, али не сви, по упуству „Наставног Плана.“ Редовни рад у овој школи отпочет је 24 октобра. Дневно је рађено у школи зими по 5 сати, а лети по 4 сати. У цијеле школске године радних дана учињено је 190.

Учитељ је школу посјеђавао редовно, те саму ђецу у школи при настави није остављао.

Држао је три родитељска скупа и то: први 24 октобра, на ком им је прочитан онај дио „Закона,“ који говори о уредном попиљању ђеце у школу и при том држан говор о „чистоћи ђеце“; други 17 децембра, на ком су читане двомјесечне биљешке ђеци и држан говор о „домаћем васпитању“, и трећи 14 јануара, на ком су читане биљешке и држан говор о „религиозном васпитању.“

Више пута су извођена ђеца у околину, те тијем приликама упознавата су с предметима из сва три царства природе, као и упознавањем земљишта и околине.

Посјеђавање школе са стране ученика било је добро све дотле, док се у априлу појавише „фрус“ и „заушнице,“ од којих су ђеца по више дана морала страдати.

Владање и држање учитељево у школи и изван ње добро је, и имао је у мјесту лијепо поштовање. Трудољубивости је био непоштедиве, а воља према дужности сасвим добра, као што се то дало и виђети по његовом раду. Поред основног образовања више је добио у цетињској богословији, коју је прошао у 1872 години. Старао, се, да по упуствима и начелима дидактичко-методичким определијели наставни материјал и по методичким начинима да учини примјену, али није потрефио у: српском језику, математици и геометрији, ђе му је требало много више знање као и поступ-

ности при излагању. Старао се, да навикне ђаке на самостално правилно мишљење, али својим — све својим — објашњавањем није им остављао мишљења, те није им ни дао суда и правилног закључка особито у историјским приликама, ђе се огледају разни вијекови и карактери појединих личности.

Тјелесне казне није употребљавао осим у крајњим приликама, што је давао омање укорје, него је настојавао, да моралним опоменама подјеијствује на њих. Учитељ станује код своје куће, која је у близини школе. Посјеђавао је уредно, те изостанака није чинио.

Школски протоколи и учила налазе се у реду и тачно су вођени. Приход школски је порез уз државну дацију, којег је било за школску 1895/6 годину 117 фиор. и 35 новчића, од којих је за исту годину било расхода а' вр. фиор. 108 и 47 новчића, који су утврђени признаницама и тачним билежењем, да је правилно и цјелиходно расходовано.

Школско зданије са прошло-годишњим предложеним поправкама — довршено је, али према оволиком броју ђака неподесно је због несносне тјесноће.

Школа је снабђена са училима, осим што би још требало набавити мапу српских земаља.

Школска бапта прилично је уређена, само би требало више у њу употребљавати оне билеке, које више ђаци служе за очигледно посматрање ученога.

Препрека, које би спречавале редовни школски рад, није бивало, док се у априлу није појавио „фрус“ и „заушнице“, кад се мало времена редовни ред школовања био пореметио.

Племенски капетан г. Стефан Т. Тоновић био је спреман и готов на сваки позив, који се њега догађао у име школе и школских дужности, те будући уједно мјесни надзорник у време школске године почасну дужност вршио је тачно и уредно, да се не би имало што више ни тражити од њега, него је сваком даном приликом радио у корист школе и школског напретка.

Више није се дало примјетити нити шта доставити.

3. Школа Дупило (нахија Црмичка).

Испит је држан 18 јуна и трајао прије и послје подна 6 $\frac{1}{2}$ сати. Школа је четвороразредна са I, II, III, и IV разредима. С почетка године било је уписано у I-ом разреду 41 ученик, у II-ом 3 ученика, у III-ем 3 ученика, а у IV-ом раз. 1 ученик, — сви православне вјероисповијести. Испиту су присуствовали и по разним предметима били испитани сви ученици из свију разреда, осим два из првога разреда, од којих један због дуготрајне болести, а други ушљед смрти у породици напуштају школу душно.

Укупни годишњи успјех о испиту по разредима засебно се показао у I-ом разреду више него добар,
 „ II-ом „ добар,
 „ III-ем „ добар,
 „ IV-ом „ добар.

Чистоћа школе, ношње и држање ђаце добро, а дисциплина врло добра.

Школа је ова приватна. Учитеља плаћа опћина — ђачки родитељи. Школа је смјештена у за то особито зданије, које није подесно као такво

за школску зграду, али кад би висока просвјетна Управа идуће школске године учинила је званичном школом — то живо обећају сви отмјенији и уваженији општинари све уредити и поправити.

Што се пак тиче обима и каквоће наставног градива — ту се не могу држати реда у излагању ревизорскога извјештаја, којег би се требало придржавати при излагању.

Настава од чести рамље и по обиму и по каквоћи скоро у свијема предметима. Рачун у више разреде једва да је прођен у четири проста вида како би се жељело, па у тијем границама крећу му се и други наставни предмети. Све се ово да простим узроком објаснити: што учитељ није добро схватио „Наставни план,“ и што не знајући упуства и правила дидактичко-методичка — невољно им је чинио имитацију, и што без сваких средстава и спреме примио на се држати четири разреда а општина жудна школе и наклоњена к њој, није ни мало гледала на напредак, јер им је право било ма како — само да им ђеца не остану без школовања.

Редовни рад отпочет је 18 октобра, а дневно је рађено сразмјерно љети и зими по 5 сати, а преко цијеле школске године, како каже учитељ, и што се види по биљезнику дневноме — учинио је 173 радна дана. Похађање школе са стране ђачке хвалио је, а сам он није остављао саму дјецу при настави. Ишао је с ђацима у оближње шетње ради здравља ђетињег. Држао је два родитељска скупа и то: први у почетку школске године, на ком им је прочитао онај дио „Закона,“ који говори о уредном пошљању ђеце у школу, а други 14 јануара, на ком је држао говор о гначају самога празника. Што је више могао и знао чинио је наставу разумљивију и очигледнију, те према свему томе упутио је ученике на самостално размишљање и расуђивање о основном научноме и настојавао је, да у њима буди ваљане и честите карактере. Бладање учитељево — како у школи — тако и ван ње је добро, а уопште је вољен и поштован довољно.

Трудољубље му је добро, али само у предавању, а не у његовој спреми, која је мање више неспорно сваком учитељу потребита при предавању.

Тјелесне казне није употребљавао, него је настојавао, да предупреди међусобне ђачке свађе — тучење и зађевице.

Овај приватни учитељ свршио је само четири разреда основне школе. Станује код своје куће, а похађао је и школу и цркву уредно.

Не само да није школско зданије удешено, као што рекох, него и ова приватна школа нема никаквих учила до само што има дневни и испитни протокол.

Школарина је порез уз државну дацију, која је само у пола капетаније купљева и то у општини Дупиској, која је у износу била од 17 фиор. а. в. од којих се утрошило на разне у потребе и омање неке поправке 14 ф. и 50 н., али капетан није ништа хтио биљезкити у протоколу прихода школскога, па тако ни мјесни надзорник, него је како приход тако и расход на обичној артији учинио у изводу, али како купљење — тако и расходовање школарине са тачнијем и чистијем признаницама и подписима одоставјерено је да је тачно скупљено и цијелиходно расходовато. Ја сам приликом ревизије запитао г. учитеља, да ли се капетан ишта обраћао на школу и школске дужности дотичући се њега, на што учитељ каже: да за све вријеме једанпут се наклонио до школскијех врата! —

Увиђајући своју мјестну потребу за школу — то представници ове општине једногласно моле врховну просвјетну Управу, да им дозволи и дарује државну школу, те све што би била општина дужна урадити око подигнућа и побољшања школскога зданија и њених потреба, па било новцем или радом — то добровољно и живо обећају извршити. Ја с моје стране, колико сам могао овом приликом виђети и дознати — препоручујем — да је њихово потраживање умјесно, а кад већ за број ђака нема ни помена, јер би био и одвећ.

Народ ове општине живо се интересује школом — па тако и сви отијенији, који своје симпатије изразили су и тијем, што ове године драговољно су чинили школи прилоге за школовање сеоске дјеце, између којих и од којих таквих је и г. бригадир војвода Машо Ђуровић, који је једном приликом дао фиор. 40 — то поново њихова потраживања препоручујем, јер кад не би им се дала државна школа — то би било зло оволики број ђака како-тако изопачивати.

3. Школа у Глухом-долу (нахија Црмичка).

Испит је држан 19 јуна и трајао прије и послје подна 6 $\frac{1}{2}$ сати. Школа је дворазредна с I и III разредима. С почетка године било је уписано 44 ученика, од којих су присуствовали испиту и по разним наставним предметима били испитани сви ученици из свију разреда.

Укупни годишњи успјех о испиту по разредима засебно се показао у I-ом разреду врло добар, у III-ћем разреду близу врло добар.

Чистоћа школе, пошће и држања ђачког близу одлично, а дисциплина у оба разреда између врло добро и одлично. Предмети су по „наставном плану“ обрађени, само што се према више донетог придржавати, а никако се не упуштати у неке опширности, које су тек дошле у најстарији разред основне школе.

Редовни рад у овој школи почет је 10 октобра. Дневно је рађено у школи љети по 6, а зими по 5 сати, а преко цијеле школске године свега радних дана учињено је 176.

Учитељ је посјеђавао школу уредно, те саму дјецу при настави није остављао у школи.

Држао је два родитељска скупа и то: први 18 октобра, на ком им је говорио: „о домаћем васитању“, о други 14 јануара, на ком је држао говор о значају празника. Изводно је по околини више пута дјецу, те су се већином тијем приликама упознавали са околином мјеста. Посјеђавање школе са стране ученика било је врло добро. Способност учитељева за све разреде није подједнако довољна, јер прије свега потребовало би му више знања, па тек онда и вјештине.

Држање учитељево у школи и ван ње је примјерно, те према том и поштован је и љубљен у мјесту. Трудољубља је постојаног. Другога занимања по мимо учитељске дужности није имао. Вишег образовања осим четири разреда основне школе — није добијао — дочим што је непоштедним трудом читајући разне педагошке књиге, као и вишегодишњим учитељствовањем добио искуства и знања.

Што је више био кадар старао се, да наставни материјал определијели по упуствима и начелима дидактичко-методичким, али би требало прије свега добро схватити и једно и друго, па примјену практичну чинити.

При предавању рачуна више је био једностран особито у првом разреду, ће би требало, да је што је више могуће свестранији, јер једнијем — те једним излагањем може се лако пријећи у механизам, и дијете никад се послѣје тијем правцем не може на озбиљно и правилно мишљење навићи, па послѣје тешко да ће доћи до озбиљности — дочим ће се само навићи на један правац мишљења. Тјелесне казне није употребљавао. Учитељ је становао у школи; изостанака је учинио 10 ушљед болести. Школски протоколи и учила се налазе у добром стању, па тако је ваљано и марљиво с њима поступато при употреби.

Школски приход је порез уз државну дацију, којег ове године је било 49 фиор. и 53 новч., од којих је расхоровато за разне потребе и поправке 43 фиор. и 64 новч., који су утврђени признаницама и тачним билежењем, да је правилно и цјелисходно расхоровано.

Школско зданије је доста уредно, а при том што не достаје мјестне власти, као и сви угледнији опћинари укупно обећају надокнадити идуже школске године.

Од учила се овдје имаде: мапа Црне Горе, писмарица, рачунаљка, збирка геометријских тијела и природописне слике из сва три царства природе.

Баште нема, а тешко је и наћи, ко би уступио свој комад земље без велике наплате.

Незгода, које би биле на препреку раду учитељеву — није бивало. Племенски капетан је Марко Мидић, који је био одзивчив на сва питања дотицајућа се њега на сврам школе. Мјестни надзорник — свећеник Јован Гвозденовић — своју почастну дужност вршио је одлично, те као такав заслужује и у будуће имати ту почастну дужност ради школе и школскога поретка. Од свију дотичних лица, као и опште од свију уважених општинара има се овим путем доставити да једногласно моле врховну просвјетну Управу, да им дарује сталну школу без преноса у Сотониће, наводећи као узроке, што зими воде не даду слати им ћецу у школу сотонићку, па тако ни у другу, јер сами положај мјеста природно је тако ограђен, да им није могуће изван племена ћецу слати без великих опасности, које ћецци на путу пријете и од којих се вазда бојати.

4. Школа у Бољевиће (нахија Црмичка.)

Испит је држан 20 јуна и трајао прије и послѣје подне 9 сати. Школа је троразредна са I, II и IV-им разредима. С почетка године било је уписано у I-ом разреду 30 мушких и 2 женска ученика, у II-ом 36 муш. и 3 жен., а у IV-ом 14 мушких ученика — сви православне вјере. Испиту су присуствовали и по разним предметима били испитани сви осим тројице из првога разреда, који ушљед болести нијесу могли били присутни.

Укупни годишњи успјех показао се о испиту засебно по разредима:

- у I-вом разреду више врло добар
- „ II-ом разреду више врло добар
- „ IV-ом разреду скоро одличан.

Чистоћа школе, ношња и држање ћеце одлично.

Дисциплина у све разреде одлична.

Показало се, да су сви наставни предмети разређени по обиму и квалитету, као што се захтијева наставним планом.

Редовни школски рад у овој школи отпочет је 18 септембра. Дневно је рађено и по 5 више сати и то по неки разред је већином био изван школе, кад је други радио, а то због тјескобе, те учитељ је на тај начин радио дневно до 8 сати, дочим на ђака није падало више од 5 сати. Радних дана дуж школске године било је 166. Свакога дана при раду учитељ је био међу ђацима осим два дана за које се био довјерио дјецџ да сама без њега раде у школи, али, како сам каже, увјерио се из искуства да овај посао никако не иде, чега се послџе строго чувао.

Држао је један родитељски скуп и то 14 Јануара, на ком им је говорио: „у корист свечаности и њиховом дугу на прам школовања своје дјеце; о чистоћи, редовном пошџљању у школу,“ а другога скупа није било, јер родитељи су били заузети градњом колскога пута. Ђеца су више пута извођена по околини према потребама наставе и здравствџности ђеце. Посјеђавање школе са стране ђеце било је уредно према околностима у којима су се родитељи ове године налазили, а тако и мора бити, ђе као овдје, родитељи школују своју ђецу с тврђим увјерењем у неопходности школовања. Учитељ је оспособљен за сва четири разреда подједнако са врло добром припремом.

Владање и држање учитељсково у школи и ван ње је примјерно, па тако и предуретљивост од стране општинара на спрам њега. Трудио се ревнџсно, а воља према дужности одвећ добра, као што се дало виђети по његовом раду. Искључиво му је занимање учитељска дужност, помимо које нема никаквога другога занимања. Поред основнога образовања више образовање добио је у цетињској богословији, коју је с похвалом свршио у Брђдини 1876. а послџе дугог учитељствовања поновно образовање добијао је у Духовној Московској Академији, коју је такођер прошао са задовољством 1889 године.

Учитељ овај се својеки труди, да својим дидактике опредџели наставни материјал и средста, а тако исто и методичке начине, којиме ђе лакше примиђенити дјеци, те није се ни опазило таквих погрђешака, које би било на сметњу даљем току правилнога развитка, него се старао, да навикне ђаке на самостално правилно мишљење, што се могло опазити и по стављању његових пригодних питања.

Да бих пак прозрио му у колико је обрађао пажњу на образовање код дјеце ваљаних карактера, давао сам сходна питања о карактерима појединих личности из српске историје, као и из историје црквене. Тијем сам се довољно увјерио, да је учитељ на то довољ пажње и труда положио, те је вјешто бирао средства, да у дјеци буди љубав к ономе, што је узвишено и племенито, а одвратност к свему ономе, што је ниско и недостојно поштена човјека. Кажњавања није бивало осим у крајњим приликама за неуредно понашање на спрам својих другара. Учитељ је становао код своје куће, али је уредно посјеђавао школу без четири дана, које је усљед болести и домаћих околности учинио. Протоколи: дневни, годишњи, прихода и расхода школског у добром су стању и уредно су вођени. Школски приход је прирез уз држ. дацију 3% процената, који је изнио 33 фиор. и 32 нов., од којих ее на најпрече потребе школске израсходовало 19 ф. и 76 нов., које је у тврђено признаницама, да су тачно и цјелиходно расходовани. Школско зданије држано је у добром реду, али је неподесно због несносне тјесноће како самог зданија тако и његовог дворишта. Простор зданија износи 94 $\frac{1}{2}$ куб. метра, те према оволиком броју, као што је ове године,

једва да имаде на ђака 1 куб. метар, али се ово зданије идућег школског течаја оставља, а прелази се у ново те нијесам ни чинио никаквих примједба.

Од учила се овдје имаде: писмарица, рачунаљка, термометар, глобус, мапе: Црне Горе и Јевропе, геометријска тијела, пророписне Шрајберове слике, и све је у доброме стању, и употребљавано према потребама, те је и руковато с њима марљиво и опрезно. Баште нема, нити је по доказу може овдје имати. Од пријепрека, које су биле на сметњу школи и учитељу, а с којима се морао борити — биле су: тјескоба здања, превелики број ђака и разреда на једнига учитеља, неродна година, која у неколико није могла не ометати ђачке родитеље за уредно опремање ђеце у школу, те није било ни подужитеља, што је одвећ било трудно и дангубно ђацима обдржавати онакву строгу чистоту школе и школских ствари.

Племенски капетан Марко Ђлисић био је одзивчив и готов на сва питања и извршење свега, што се њега тицало у име школе и школских дужности.

Мјесни надзорник госп. командир Јован Пламенац вршио је своју почасну дужност марљиво према приликама, које су ове год. спречавале.

5. Школа у Крињице, (у Крајини.)

Испит овој школи држан је 22 Јуна од 6—12 сати из јутра. Школа је троразредна са: II, III и IV-им разредима. С почетка године било је уписано у II-ом разреду 2 римокатоличка — ученика, у III-ћем разреду 9 православних ученика, а у IV-ом разреду 7 православних ученика.

Испиту су присуствовали и испитани били по свим предметима из свију разреда сви ученици.

Укупни годишњи успјех показао се о испиту засебно по разредима:

- у II-ом разреду више врло добар
- „ III-ћем разреду више врло добар
- „ IV-ом разреду врло добар.

Чистоћа школе, ношња дјеце и држање скоро одлично.

Дисциплина у сва три разреда одлична.

Наставни предмети обрађени су у цијелости — дочим на рачун требало би више пажње обратити, те више сопственога мишљења и рада по томе предмету код ђеце пробудити.

Редовни рад у овој школи отпочет је 2 октобра.

Дневно је рађено сразмјерно зими и љети по 6 сати, а свега радних дана преко цијелог школскога течаја учињено је 186. Посеђавање учитељево школе било је редовно, бе саму дјецу није никад у школи остављао.

Држао је два родитељска скупа: први 18 октобра, на ком је говорио: „о дужности родитеља на спрам своје дјеце у погледу домаћег васпитања;“ други 30 Јануара, на ком им је говорио: „о важности родитељских скупова.“

Повећих шетња -- излета са ђацима учитељ је учинио 6 са сврхом очигледног посматрања природе и мјеста.

Похађање школе са стране ђака било је добро.

Способност учитељева подједнако добра за све разреде.

Владање и држање учитељево у школи и ван ње је примјерно, па тако га и поштују у мјесту, а са стране трудољубивости заслужује по-

хвалу. Искључиво му је занимање учитељство, те другог рада споредног и нема.

Више образовање добијао је у Цетињској гимназији и Богословско-Учитељској школи на Цетињу, коју је такође с похвалом свршио. Учитељ се својски труди, да по упуствима дидактике и начинима методике наставни материјал што лакше и очигледније примијени ђацима. Старао се је више било могуће на образовање ваљаних и честитих карактера, што сам дознао, дајући сходно питања у појединим предметима — у опсејугу наставнога рада, те сам увидио, да је све стране довољно посветио и воље и рада.

Тјелесне казне није употребљивао, а казнио је у крајњим случајевима омањим укорима, него је онајвише утицао морално, — давајући им прилике и згоде, да сама увиде своју погрешку и суд у свом преступу изреку.

Учитељ је становао у школи. Посјеђивао је школу и цркву уредно. Протоколи: годишњи, дневни, прихода и расхода школ. налазе се у добром стању, а осталих нема, него је учитељ на обичној артији све дотично биљежио, те сам дотичним властима наредио, да у будуће набаве. Прихода ове године из двије капетаније Сеочке и Шестанске било је 380 ф. 32 новч., од којих се расходовало на разне употребе и набавке за школу 297 ф. 79 новч.

Приходи су по закону порезом уз дацију купљени, а расходи по потреби школској — судећи по признаницама и биљешкама умјесно расходевани.

Школско зданије, што га је, доста је уређено с малим поправкама, које сам у споразум с мјесним властима учинио да се поправе, што су се и обећали — урадили, али дама зданије у унутрашњости слабо је распоређено, те при овогодишњем броју ђака, није више падало од $1\frac{3}{4}$ куб. метра на ђака, али новог распореда нијесам чинио, пошто се може за вријеме и тако обичи.

Школа је снабђевена училима, да јој мало што фали, у чему се огледа добар надзор мјестне школске управе, а особито мјеснога надзорника, који се ревносно заузима да своју почасну дужност тачније, правилније и савјесније испуни, а све у корист народног напретка. Овдје је мјестни надзорник г. командир Милош Лекић.

Племенски је капетан Нико Лекић, који је био готов на сва питања и одзиве, што су се тицала школе, као и капетан Шестански Луц-Пала Марђоновић, који су обојица били наклоњени и школи и учитељу у свим учитељевим потраживањима.

Ова школа баште нема, нити је може имати за сад. Незгода, које би биле на сметњу раду школском или учитељу — није се опањало, нити догађало.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Рукоположен — Г. Никифор Симоновић, монах цетињскога манастира, свршио је ове године богословију на Цетињу, и рукоположен за дјакона 29 августа т. г., а за јеромонаха 31 пр. мј. у катедралној цркви Митрополије Цетињске.

Произведен. — Свештеник *Раде Хајдуковић* из Утрга (Црмничке нахије), из призрења на његову примјерну педесет осам годишњу ревносту црквену службу, произведен је за *Прошојереја* 31 августа т. г. у катедралној цркви Митрополије Цетињске.

Старокатолички конгрес у Бечу. — Ономад био је у Бечу конгрес којег су сазвали аустријски старокатолици. На исти дошли су многи одлични старокатолици: надбискуп из Утрехта бискуп из Берна, (Швајцарска), Бона (Њемачка), Клира (Египат), Америке и т. д. Од гостију били су прото Јанишев, исповједник руског цара, славенофил ђенерал Кирјејев, од Срба: епископ Ружичић, архимандрит И. Весић и т. д. На конгресу примљене су једнодушно ове резолуције: Папски покушаји: да се постигне јединство цркве у римском смислу, и покушаји, за поновно сједињење, који у овој намјери лежи, јесу пропасти и увијек ће пропасти, јер се с њима иде само привидно за сједињењем, а у истину почивају на поковавању; даље, јер је римско начело у свим битним тачкама саграђено на фалзификатима, и јер стално развијање цркве и човјечанства може наћи коријена једино у истини: најзад јер тежња цркве за влашћу, за свјетовним врховним господством стоји у противности као са бићем Хришћанства, тако и са напретком и слободом човјечанства.“

Занимљива је и теза, која говори о ултрамонтству и ватиканизму римске цркве, који су њезин основ, и који се могу само тако срушити да „просвећени католици увиде ту чињеницу те раскину сваку заједницу са натражњачком црквом, те се прикључе старокатоличкој.“

Православље у Чехи. Православна црква међу Чесима у Бечу добила је толико синова, да ће се основати православна чешка општина, а то ће много користити, да се православље распростре у самом срцу чешкога народа. Позив на збор, који је био у Бечу 13/25 јула ове год., почиње првим ријечима Јована јевангелиста србским језиком. Боже благослови рад овога народа, кога су вјерске и политичке прилике много измучиле.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Нови закон уређењу плата наставника основнијех и средњијех школа. На предлог Министра Просвјете, господина Војводе Сима Поповића, Његово Височанство Господар и Књаз у начелу већ је одобрио закон о уређењу плата наставника средњијех и основнијех школа у Црној Гори.

Премјештај. По потреби службе досадањи управитељ Земљодјелске Школе у Подгорици г. професор Ф. Јерговић премјештен је на Цетиње за професора Гимназије и Богословско-Учитељске Школе, а на његово мјесто одређен је госп. професор Милутин Татар.

Из Гимназије и Богословско-Учитељске Школе. Ове године примљено је у први разред гимназије 43 ученика, у други 38, у трећи 24, у четврти 17.

У Богословско-Учитељску Школу уписало се свега 19 ученика.

Из Института Царице Марије. У овом заводу ове године има свега 61 ученица. Неколико их је одбијено због тога, што више нема мјеста.

Пансионат, који је постојао при овдашњој Гимназији, због неподесног у сваком погледу стана, затворен је, а питомци су намјештени по приватнијем кућама.

Васпитање дјевојака у Америци — на селима. Чим дјевојчица прохода, родитељи се старају о њезином школовању, а кад дјевојчица достигне 5 до 6 година по рођењу, родитељи се брину да је увјере о потреби сопственога рада, којим би могла зарадити тако звани „школски мираз.“ У то име одреде дјевојачки комадић земље, коју отац само пооре, а све остале послове око усјева мора сама дјевојчица да ради.

У јутру, прије поласка у школу, а тако и после повратка из школе, мала газдарица мора да његује, да полијева, сије, плијеви и у опште да његује своју школску башту. Ови се плодови са те баште продају, па добивени новац чува, док дјевојчица не порасте, како би она са тим новцем могла отићи у ма какву вишу школу.

Ако отац није у стању да кћерци одвоји комад земље, онда јој даје краву, коју дјевојчица такође сама храни, музе, прави сир, мете масло, а новац, који се добије продајом бијелог смока, меће у њену штедионицу на приплод. Мјесто земље или краве, дају се дјечи овце, кокошке и т. д.

Ето, на тај се начин полаже темељ капиталу, који се сваке године увећава радом и старањем мале газдарице.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.
CRNE GORE
BURDE
CRNOJEVIĆ

„Дело,“ лист за науку, књижевни и друштвени живот. Свеска за Август. Година IV-та садржи:

Посље буре, пјесма од Сокољанина. — Жена, приповијетка из Херпеговине од Свет. Ђоровића. — Пјевај срце! пјесма од Свет. — Кратак поглед наслѣднога права у Србији с погледом на његову преуредбу од † Јов. Аћимовића (свршетак). — Јунак наших дана, друштвени роман Јанка М. Веселиновића (наставак). — Недјеља на селу, пјесма Милорада Ј. Митровића. — Земљорадничка сиротиња у Угарској од Јаше Томића. — Први кораци роман К. М. Стањковића (наставак). — Садашња Турска према најновијим публикацијама (наставак). — У Трну — путописна биљешка — Тих. Р. Ђорђевића. — Саво Бјелановић и Српство на Приморју. З Бјелановић као посланик и уредник (наставак) од Љубе Јовановића. — Научна Хроника: Компас биљке од Богдана Ј. Јанковића. — Критика и библиографија: Мирославево јеванђеље — Evangéliare anciens serbe du prince Miroslav. Издање Његовог Величанства Александра I. Краља Србије. Реферат од Ал. Бел. — Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti. Obradjuje P. Budmani. Svezak 16, 4. četvrtoga diela. Jezičae — kamenodobiti. U Zagrebur 1896. Реферат Васе Ђерића. — Живот Срба сељака. Српски етнографски зборник. Књига прва. Срп. Краљ. Академија. Написао М. Ђ. Милићевић. Биоград 1894. Реферат М. В. Смиланића. — Archiv für Slavische Philologie Unter Mitwirkung von A. Brückner (Berlin). J God ner (Prag), C. Jireček (Wien)'

A. Leskien (Leipzig), W. Nehring (Breslau). St. Petersburg,) herausgeben von V. Jagić. Neunzehnter Band Drittes und viertes Heft (Ausgegeben am 22 Juni 1897.) Berlin 1897. — Биљешке: Друштва. — Књижевност. — Новинарство. Просвјета. — Лични гласови. —

„Бранково Коло“ за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Паја Марковић Адамов. У Ср. Карловцима 1897. Год. III. Број 30.

Садржај: Лауш (Змајова): Дете и сунчев зрак (пјесма). — Стеван М. Матијашић: Грофица Агнеша Јанковићева 7. (Роман.) — Макса Бертинџ (Ник. Н—вић): Вечера (Приповијетка.) — И. Руварац: Montenegrina 14. — И. С. Тургењева: Успомене о Бељинском. — Из српских крајева (П. Косово у Далмацији). — Ковчежић: Књижевни прикази (22 цензор: Писма Из Ниша. Написала Јелена Јов. Димитријевића.) Књижевне биљешке. Просвјетни и друштвени гласник. Биљешке о умјетности. Позориште. Лица. Читуља.

„Бранково Коло излази сваког четвртка. Цијена је листу за Аустро-Угарску, Босну, Херцеговину, Црну Гору на год. 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на четврт 1 ф. 25 н., (за ђаке 3 ф. 50 н. годишње, 1 ф. 75 н. на по године); за Србују и све остале земље годишње 6 ф., на по г. 3 ф., на четврт год. 1 ф. 50 н., (за ђаке 4. ф. годишње, 2 ф. на по године.) Из Србије прима претплату само Књижарница Велимира Валожича у Биограду, а из осталих земаља само администрација „Бранкова Кола“ у Ср. Карловцима. Претплата се прима само у новцу (нипошто у маркама и т. д.) Рекламација ће се узети, у обзир само онда, ако се рекламује најдаље до друге недеље; после тога стаје сваки број 10 новч.

„Нови Васпитач“ орган за педагошку књижевност. Св. IX. Год. X. Власник Мита Нешковић.

Садржина: Песовка. — Дјечија радозналост. Економске повторне (опетовне) школе у Угарској. — Школа и здравље наше дјеце. — Народно васпитање из Горње Крајине. — Грађа за историју школарства. — „Књижевни Преглед“ Новог Васпитача.

Нове књиге. — Примили смо на приказ следеће нове књиге:

Читанка за четврти разред основнијех школа. Саставио Ђуро Поповић. Прегледала и одобрила Књ. Црн. Школска Комисија. Цетиње. Државна штампарија, 1897. Цијена 80 новчића.

Српска граматика за српске више дјевојачке школе. Саставио Јован Благојевић, учитељ више дјевојачке школе у Сомбору. Ова је књига одлуком Вел. Школског Савјета за школску књигу одобрена. Сомбор, издање пишчево, 1897. Цијена 80 новчића.

Читанка за српске више дјевојачке школе. Саставио Мита Ђорђевић, учитељ у српској вишој дјевојачкој школи у Новом Саду, Српска штампарија дра Светозара Милетића, 1897. Цијена 1 круна.

Васељенска Патријаршија и српско црквено пишање. — Поводом писма Њ. С. Васељенскога Патријарха Константина V Њ. В. П. Српскоме Автокефалnome Митрополиту Михаилу од архимандрита Н. Дучића. Биоград, државна штампарија краљевине Србије, 1897. Цијена пола динара.

Глас пастира. Прво коло проповиједи свештеника Григорија А. Николића, протопрезвитератског помоћника. У Н. Саду, штампарија Ђорђа Ивковића. 1897. Цијена 70 новч. или 1 динар и 80 п. д.

Zagrebačka Akademija i Matica Hrvatska pred slavenskiјem učenijem svijetom. Pismo Petra Preradovića Vuku Stefanoviću Karadžiću u Beč. Odštampano iz „Dubrovnika“. U Dubrovniku. Izdanje i naklada Srpske Dubrovačke Štamparijd A. Pasarića. 1897.

Проглас Србима у Босни и Херцеговини и осталијем крајевима.

У име Божије, посаветовавши се с пријатељима, одлучили смо, да покренемо лист, ћирилицом штампан, а под именом :

„С Р П С К И В Ј Е С Н И К.“

За њ смо добили допуштење, да га можемо издавати, и излазиће један пут недјељно.

У овом листу прва ће нам задаћа бити, да се старамо да сачувамо и утврдимо нашу свету православну прадједовску вјеру и српску народност.

Наш је народ способан за образовање, и ми ћемо, чувајући му морал, старати се да га подигнемо на што виши ступањ просвјете и материјалнога напретка, јер без овог народ мора пропадати.

Српска је историја једна од најљепшијех историја свију народа и пуна је догађаја, којима се свијет диви : ми ћемо износити свијетле стране из наше прошлости, спремајући парод бољој будућности.

Што је вријеме и зао удес разбратио, трудићемо се да збратимо. — Личне су свађе бивале узрок великијем несрећама, доста нам се сјетити Косовске битке : свади се Милош с Вуком, и пропаст би Србима готова. У нашем листу личнијем распрама никако неће бити мјеста, и стараћемо се свакако да их у клици искоријенимо.

На пошљетку, дужни смо већи, да камо писати онолико, колико се уздопушта. Ово велимо, јер не можемо објавити, а не извршити.

Услови, под којима смо добили допуштење, гласе овако :

I. Лист ће се у политичкијем питањима што већма ограничавати на регистровање чинилаца и догађаја у Српству, Славенству и осталом свијету, а нарочито онијем, који су у свези с Босном и Херцеговином.

II. У питањима унутрашње политике и управе Босанско-Херцеговачке лист ће у сваком погледу имати пред очима интерес и добро овијех земаља и њихова народа, те ће у стварима јавнога живота непристрано износити колико добре толико и рђаве стране, па у коликој мјери буде прве одобравао, у толикој ће мјери друге кудити и исправљати.

III. Главни пак задатак овоме листу биће, да његује културно-просвјетни, религиозно-морални и народно-економијски живот овога народа.

IV. У питањима вјере лист ће дисати духом слоге и љубави према свакој вјероисповиједи, заступајући начело равноправности и вјерске спољности.

Први број „Српскога Вјесника“ изићи ће 1 октобра ове год. Како опстанак и напредак листу зависи од одзива претплатника, то се братски обраћамо свему Српском народу, а нарочито Србима у Босни и Херцеговини, да нас помогну обилатом претплатом. Особито молимо српске свештенике и учитеље, да се што живље заузму за скупљање претплатника, како би овај једини Српски политични лист у нашим крајевима ухватио што чвршћи коријен.

Цијена је „Српском Вјеснику“ за Босну и Херцеговину и Аустро-Угарску на цијелу годину 6 фиор., за Србију и Црну Гору 6 фиор., а за све остале земље 18 франака у злату.

Претплата, рукописи и све, што стоји у свези с листом, шаље се за сад на потписаног.

Мосхар, 19 августа 1897 год.

Владимир М. Радовић.

Српски збор у Загребу ради уписа акција за српску штампарiju. Ево што читамо о томе у „Србобрану“: Прекјуче у недјељу извршен је у Загребу на српском збору упис акција за Српску Штампарiju. Окупила се сва Србадија на заказани збор у 4 сата по подне, и уписао је сваки колико је хтио и колико је могао. Ма да је наша српска општина још малена, опет се у часу уписало 2343 комада акција и тиме је осигурана сума од 22.430 форината.

Они, који су били спријечени доћи, госпође, омладина и т. д., пријављују и уписују се јуче и данас једнако у штампарiji, а како нам се још неки први и најугледнији људи ово дана тек из илица и са пута враћају, то ће Загреб сам за цијелу јачу половину пијелог капитала осигурати. И заиста нема Србина у Загребу да није по коју акцију уписао, на ако се сва српска мјеста одазову, као што је Загреб образ освјетљао, онда нам је овај наш потхват за вјечита времена осигуран, а успјех сигуран, јер ће сви интересни сложено радити, да нам се све гране рада — штампарija, лист, књижара и т. д. унапријед.

Ми кажемо и опет: нека упише ко колико хоће и ко колико може, али нека не изостане нико — нека се не искључи нико; јер: ко не дође на бој на Косово.....

Примили смо и писмо ове садржине:

Поштовани пријатељу!

Писмо од 15/27. јула замолили смо наше главне људе и пријатеље — а међу њима и Вас — да се у свом мјесту и околини заузмете, да заинтересујете све честите Србе, како би се основало дионичарско друштво, које треба да прими на себе и да споји у једну цјелину „Србобран“, „Српску штампарiju“ и да што прије оснује и српску централну књижару за ове крајеве.

Замолили смо Вас, да нам до мале Госпојине јавите, што сте у тој ствари урадили, али до данас тога ибвјештаја добили нијесмо. За то Вас овим опет лијепо молимо, да се одазовете нашем позиву, а и Вашој српској дужности, па да нам чар одговорите, јер се ово даље одуговлачити не може и не смије.

То је наша општа народна ствар, треба дакле да учествују и да се заинтересују сви Срби и за то су удешене мале акције од 10 фиор., да приступи свако, ко може и са колико може, а нико да не изостане.

Споменули смо, а истичемо и сада, да се прукупљењем акција, — ма да је ово народни подухват — не тражимо ни поклон ни прилог. „Србобран“ има већ данас свој чист приход, штампарija исто тако, а обадвоје ће још и боље успијевати, кад се буде са довољним средствима располагало,

кад се обоје под јединствену управу споји, кад се сви заузмемо да се број претплатника, сурадника и смпшљени дописника Србобренових на ону висину подигне, на којој треба и мора да стоји, и кад сви они дионичари, сви Срби своје штампарске послове „Српској штампарији“ додјељивали остале своје пријатеље на исту упућивали и прикупљали буду, све по оној, опробаној ческој девизи: „Свој својему“.

То неће бити никаква необична нова појава, тако су радали сви народи који су сами на се упућени и који о себи и о својим народним потребама озбиљно разабиру и својски раде. Тако су н. пр. Чеси, Словенци и други народи, већ давно сличним начином својим народним покретима сталност осигурали; прије 20 година су и људи око „Обзора“ овдје са неки 54.000 фор. капиталом ударили темељ својој странци, свом листу и штампарији, те су само тако могли одржати ствар, за коју су се заузели. Послужили су свом народу и странци, развили су разгранат рад, подigli су велику штампарију, саградише красну палачу на два сокака и на 3 боја и зарађују опет лијепо (лани н. пр. неки 17.000 фиор.) ма да поред њих ош и друге разне велике штампарије раде, а Хрвати поред Обзора још и друге листове подржавају. Па зар нећемо и ми моћи и умјети толико и више, и ако се сви прикупимо и прионемо око овога нашег народног подхват. Застојат се несмије, на пријед се мора.

Ето, то се хоће, то се мора, и само тако осигурати и утврдити ће се наша ствар на овој позицији.

Молимо Вас дакле, савојите све савјестне Србе на састанак и договор и позовите их да сви учествују, па пошаљите ово дана извјештај и списак уписаних акционара „Србобрану“ или „Српској штампарији,“ ако нам нијесте међутијем већ и писали.

У Загребу, 10/22. септембра 1897.

GRNOJEVIĆ

за е к с е к у т и в н и о д б о р :

Др. Богдан Медаковић, Владимир Матијевић, Јован барон Живковић,
Др. Јован Пачу, Игњат И. Димић.

СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА

Својим задругарима, претплатницима и пријатељима.

Прошло је пола године, како је управа Српске Књижевне Задруге предала задругарима пето коло књига, које је због лијепог одзива њихова и веће и пуније него и једно раније. За то вријеме задругари су се и сами могли увјерити о томе, колико су била оправдана њихова очекивања, када су се уписали за то коло, те да према томе одлуче и о томе, ваља ли им се одазвати и на даље управину позиву. Увјерена да ће одзив народни за шесто коло бити још и већи и да ће задругарима опет бити мило да књиге приме раније, управа је похитала и с обзиром и са штампањем дјела за то коло, те мисли задругарима око Митрова дана предати ова дјела :

Животи архимандрита Герасима Зелића, у редакцији Пере П. Ђорђевића;

Босанчице, крашке приче из Сарајева, испрчао Мита Живковић (већ штампано);

Горски цар, роман, написао Светолик П. Ранковић (већ штампано);

Бијесни Роландо, витешки еп, написао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић (већ штампано);

Завјеш, драмат у 4 чина, написао Симо Матавуљ (већ штампано);

Историја Карла XII од Волтера, превео Стојан Новаковић (штампа се); и

Издаки и подземне воде, написао др. Светолик Радовановић (са сликама).

Према томе управа одређује уписни рок (који никако неће продужити) до 1. децембра ове године и слободна је замолити све досадашње и нове задругаре да своје улоге одмах положи мјесним повјереницима или пошљу непосредно Задрузи, јер од живог уплаћивања улога и броја задругара зависиће и уредно вршење и напредовање Задругиних послова.

Улози за ово коло остали су исти као и до сада:

а) **добротворски**, који се даје једном за свагда, 150 динара или круна (што се може уплатити и у три уза стопне годишње отплате по 50 динара или круна);

б) **оснивачки**, који се даје само за двадесет узастопних година, 10 динара или круна; и

в) **улагачки**, који се даје докле се желе књиге добити, 6 динара или круна.

Уз то је управа слободна поменути да на стоваришту Задругину има још и ранијих кола, и да задругари и њих могу набавити или преко повјереника или непосредно од Задруге.

Молећи све досадашње задругаре да обнове свој улог и да се заузму да се у Задругу упишу и нови чланови из њихове околине, управа их све моли да у своје личној интересу похитају с уплатом, а повјеренике моли да се одмах прихвате свога посла и управу што чешће извјештавају о успјеху.

У Биограду, 29. јуна 1897 год.

Бр. 29.

Управа Српске Књижевне Задруге

У државној штампарији у Биограду и у свима државним књижарницама у Србији могу се добити ове књиге „Одбора за издавање Вукових списа“:

1. **Српске народна пјесме**; скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић:

1) Књига прва, у којој су различне женске пјесме. Биоград 1891. — 8^о, LXXX и 662 и 2 листа нота. Цијена у тврдим корицама 4, у меким 3 динара;

2) Књига друга, у којој су пјесме јуначке најстарије. (Друго државно издање). Биоград 1895. — 8^о, стр. VI и 648. Цијена у тврдим корицама, 4, у меким 3 динара;

3) Књига трећа, у којој су јуначке пјесме средњијех времена. Биоград 1894. — 8°, стр. 551 и 4 листа. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара;

4) Књига четврта, у којој су јуначке пјесме новијех времена о војевању за слободу. Биоград 1896. — 8°, стр. XLVIII и 512. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара.

П. Српске народне приповијетке, загонетке и пословице; скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић :

1) Књига прва: *Српске народне приповијетке и загонетке*. Биоград 1897. — 8°, л. 1, стр. XVI и 423. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара.

Кроз кратко вријеме ући ће у штампу и

2) Књига друга: *Српске народне пословице*.

Дати су у штампу:

Ш. Скупљени историјски и етнографски списи Вука Стеф. Караџића: књига I. Историјски списи.

IV. Скупљени граматички и полемички списи Вука Ст. Караџића:

1) Књига прва (год. 1814—1818). Биоград 1894. — 8°, стр. XV и 224. Цијена у меким корицама 3 динара;

2) Књига друга, свеска I. (год. 1818—1832). Биоград 1894. — 8°, стр. 240. Цијена у меким корицама 3 динара;

3) Књига друга, свеска II (год. 1824—1835). Биоград 1895. — 8°, стр. XI и 241—511. Цијена у меким корицама 3 динара;

4) Књига трећа, свеска I. (год. 1836—1847). Биоград 1896. — 8°, стр. 256. Цијена у меким корицама 3 динара.

5) Књига трећа, свеска II. (год. 1847—1864). Биоград 1896. — 8°, стр. XI и 257—594 и једна таблица свимака. Цијена у меким корицама 3 динара. — У штампи је и посљедња:

6) Књига четврта: Додаци и регистар.

V. Српски рјечник, истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима; скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић: треће издање:

Свеска прва (од *a* до *зивање*). Биоград 1892. — Вел 8°, стр. XX и 256. Цијена у меким корицама 4.50 дин.

Штампа се и до краја 1897 год. биће готово ново, по Вукову рукопису исправљено и умножено, издање цијелога рјечника.

Службени додатак „ПРОСВЈЕТЕ“.

Његово Височанство Књаз *благоизволно је Својом Највишом одлуком од 15. Августа о. г. одобриши и потврдиши:*

ЗАКОН

о уређењу плата наставника средњијех и осн. школа.

А.) Наставници средњијех школа.

1.

Плате наставника средњијех школа ове су:

а.) Плата од 960 фор. а. вр.; примају је: професори Богословије, који су редовно свршили Духовну Академију; професори Учитељске Школе и Гимназије, који су, свршивши факултет, вен и професорски испит положили; садашњи професори, који су Највишим указом као такви постављени.

б.) Плата од 600 фор. а. вр.; примају је: супленти Гимназије и Учитељске Школе, који су свршили стручни факултет.

Супленти постају редовни професори Највишијем Указом, на предлог Министарства Просвјете, после вишегодишње најревносније службе и сталнога врло доброга успјеха у школи.

в.) Плата од фор. а. вр. 400.; примају је: учитељи вјештина и језика, који нијесу обвезни предмети.

2.

Плата наставника средњијех школа периодично се повишује; прва је повишица почетком шесте године фиор. 120; друга је повишица почетком једанаесте фиор. 120; трећа је почетком шеснаесте фор. 150; четврта почетком двадесет прве фор. а. вр. 150; пета почетком двадесет шесте фор. а. вр. 200; шеста, почетком три-

десет прве фор. а. вр. 110 и седма почетком тридесет шесте фор. а. вр. 110.

3.

Повишица учитељима је, као и учитељима основнијех школа.

4.

Наставници средњијех школа имају пенсију по закону о чиновницима грађанскога реда.

5.

Наставник губи право на повишицу у оном периоду, у ком би слабо владање и слаби успјех у школи показао.

Б.) Наставници основнијех школа.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA 6.

Прва је учитељска плата 360 фор. а. в. и стан, огрјев и башча. Ову плату имају учитељи, који су редовно свршили четири разреда основне школе, најмање четири разреда гимназије, учитељску школу на страни или Богословско-Учитељску на Цетињу, најмање са добријем успјехом.

У ови ред долазе и учитељице, које су редовно свршиле шестогодишњи течај у Институту Царице Марије на Цетињу и примиле диплом за учитељицу, и оне, које су на страни свршиле учитељску школу.

б.) Друга је плата учитељска фор. а. вр. 324 и стан, огрјев и башча. Ову плату добијају учитељи, који су редовно свршили 4 разреда основне школе, 6 разреда Призренске Богословије. У ови ред спадају и они садашњи учитељи, који су свршили цетињску Богословију прије установљења Гимназије. Учитељи овога реда унапређују се на плату првога реда својом заслугом по

предлогу Гл. Шк. Надзорништва Министарству Просвјете.

7.

Редовнијем учитељима и учитељицама, гдје се увиди потреба у некијем градовима, због скупоће и њиховога друштвенога положаја, даје се годишњи додатак, који ће с платом изнијети сто цекина.

8.

Садашњи учитељи, који немају ону школску спрему, која се у 6 чл. тражи од редовнога учитеља, привремени су учитељи.

Привремени учитељи и плате привременијех учитеља престаће да постоје, када све школе добију редовне учитеље.

9.

Садашњи привремени учитељи дијеле се према школама, које су свршили, у четири реда са овијем годишњијем платама, уз стан, огрјев и башчу: а.) фор. а. вр. 300; б.) фор. 280; в.) фор. 240; г.) фор. 200.

10.

Привремени учитељи се унапређују са ниже на вишу плату привременијех учитеља, када то заслужи примјернијем владањем, сталнијем трудом, врло добријем успјехом своје школе, и кад га по томе Гл. Шк. Надзорништво предложи Министарству Просвјете за унапређење.

11.

Привремени учитељи првога реда могу постати стални учитељи, када положе испит пред испитном комисијом, коју одређује Министарство Просвјете.

12.

Редовни учитељи основнијех школа добијају периодичне повишице свакијех навршенијех пет година:

учитељи првога реда по 60 фор., другога реда по фор. 50.

13.

Редовни учитељи основнијех школа добијају пензију по закону о чиновницима грађанскога реда.

14.

Привремени учитељи немају права на пензију, а кад полагањем учитељскога испита постану редовни, рачунају им се у службу и оне године, које су провели као привремени учитељи.

15.

Учитељ, који буде на својој кући, добија фор. 50 мање плате.

Ако се више мјештана пријави за то мјесто, првијенство има онај, који је боље владање и бољи успјех у школи постигао.

16.

Учитељ губи право на повишицу у оном периоду, у ком би слабо владање и слаби успјех у школи показао.

Цетиње, 12 Августа 1897.

Број 860.

МИНИСТАР ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ДЈЕЛА

В. Симо Поповић.

